

interkom

ČS FANDOM

informační
servis
fandomu
5/2018

Akademie SFFH za rok 2017

Nejlepší SF

Liou Cch'-sin: Problém tří těles (Host)

Nejlepší fantasy a horor

Laird Barron: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká (Gnóm!)

Nejlepší povídka

Jana Rečková: Kamarádky navždycky (Žena se sovou)

Cena za dlouholetou práci pro SF

Jana Rečková

Nejlepší původní česká nebo slovenská kniha

Jan Hlávka & Jana Vybíralová: Pomníky zimy (Brokilon)

Nejlepší dílo (domáčího) výtvarníka

Robert Czarny: Válka světů (Triton)

Nejlepší překlad

Milan Žáček: V Kalábrii (Argo)

Počin roku / zvláštní cena

Julie Nováková za sestavení antologie Dreams from beyond (Nová vlna)

Nejlepší nakladatelství

Argo

Nejlepší povídková kniha

Laird Barron: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká (Gnóm!)

Nejlepší internetové médium

LEGIE – databáze F&SF (www.legie.info)

Kniha roku

František Novotný: Hvězdné hry (Nová vlna)

Ondřej Morava

Více o Kniže roku

Zuzana Hloušková na straně 6

OBSAH

Akademie SFFH za rok 2017	1	Rozhňované mladé ankety	13
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	František Novotný: Osudový konvoj	14
Soutěž národů – Akademie SFFH 2017	2	Dlouhá cesta žen	15
Hvězdný bulvár	3	Tomanovy fantazie	17
Žena s labutí	5	Herfried Münkler: Němci a jejich mýty	22
J. N. H. jak jsme ho zažili	6	Civilizační šok ²	23
Čert přišel příliš brzy	6	Časem s vědou – květen	29
Mýtus o věčném návratu do Loděnice	7	Svět v láhvi	30
Jako v Kingsajzu	8	DOGMA	31
Kim Stanley Robinson: Icehenge	9	Vernovský kalendář Martina Zhoufa	31
Akademie na iLiteratuře	10	Jan Kantůrek říkal Oook!	32
Hoříci Španělsko v Hořícím koni	11	GAMECON 2018	32

Laird Barron

Ta nádherná
věc, jež na nás
všechny čeká

BYRON BARRON AWARDS 2017

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Ještě se alespoň několika vzpomínkami na straně 6 vracíme k přátelům, kteří nás na jaře opustili. Na straně 32 najdete informace o benefičním představení ve prospěch vnoučat Honzy Kantůrka. Snad stihneme toto číslo vydat včas, abyste si stačili opatřit lístky do Divadla v Dlouhé.

Konečně přinášíme výsledky letošní Akademie SFFH doplněné recenzí Knihy roku Hvězdné hry z klávesnice Zuzky Hlouškové na straně 7 a reakci na Borise Hokra v iLiteratuře.

Článek Milana Krejčího Tomanovy fantazie se tentokrát vešel celý, report Martina Gilara z USA o názorech na klimatické změny bude mít pokračování ještě v příštím čísle. Vedle recenzí Jirky Grunta a Ivo Fencla se nám už do čísla víc nevešlo, i proto, že mi to nedalo a uveřejnil jsem svou reakci na interpretaci projektu Lehké fantastično jako vzpoury utlačovaných žen v mužském světě fantastiky. **Zdeněk Rampas**

Předplatné

Pokud nechcete ve starších číslech IK hledat, kam poslat 300 Kč předplatného pro platbu z ČR, použijte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR IBAN: **SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (zadejte jako vnitrostátní převod). **Z. R.**

Soutěž národů – Akademie SFFH 2017

18	17	16	15	14	13	12	11	10	09	08	07	06	05	04	03	02	01	Rok / Firma
13	24	35	20	18	9	26	18	17	9	1	3	5	0	1	0	3	0	Argo
11	11	2	1															Host
11	6			1	2	0	1	2	3	1	1	1	1	1	1	0	1	Nová vlna
11	1																	Gnóm!
8	3																	Fortna
7	2	14	3	6	4	9	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0	1	Brokilon
5	8	10	2	8	14	6	4	28	7	18	32	15	5	20	10	0	0	Triton
3	6			1		2	1	0	1	0	0	0	0	1	7	1	4	Fantázia – Média
3	2	0	0	0	6	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	Epocha
3		1	3	5	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1	2	5	Fantom print
2	3	2	2	4	7	2	4	2	1	1	1	2	5	3	5	7	1	Ikarie XB1/Konektor
1	10	8	7	9	16	8	11	15	18	25	9	26	27	34	29	18	16	Laser / Laser-Books
1	4	1																Artis Omnis
1	2	1	19	16	3	3	3	6	6	2	3	2	2	1	3	11	4	Straky na vrbě
1																		Artforum
1																		Fragment
1			6								0	0	0	1	0	0	0	Ikar
1																		Jan Bodrov
1																		Slovart

Soutěž národů je neoficiální hodnocení Interkomu, tabulka se počítá z počtu nominací jednotlivých subjektů (nominace=1 bod) a ze získaných cen Akademie (5, resp. 3 body). Pokud některá nominace přísluší více subjektům, získává každý plný počet bodů. Současné hodnocení různorodých kategorií může být v něčem zavádějící, nicméně však naznačuje při porovnání více let určitě tendence a má tedy smysl.

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 5/2018 (318)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Akčildej, Ivo Fencel,
Martin Gilar, Jirka Grunt,
Zuzana Hloušková,
Franta Houdek, Jiří Karbusický,
Milan Krejčí, Jan Křeček,
Jára Míkovec, Ondřej Neff,
Zbyněk Petráček
Zdeněk Rampas,
Ivo Železný

Fotografie

Richard Klíčník, Zdeněk Rampas

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Daniela Kovářová, Pavel Kavánek

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla

byla dne 30. 5. 2018

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Ty věci se staly. Staly se navzdory tomu, že Lord Halifax říká, že se staly.

George Orwell

Jean-Claude Juncker hodnoty Evropské unie [účasti na instalaci pomníku Karla Marxe] nezradil, pouze je prozradil.

Martin Pánek

Víte, jaký je druhý nejpoužívanější jazyk v Marseille? Francouzština.

Co má společného 8. květen 1945 a 8. květen 2018? Německé vzdušné síly mají celkem čtyři funkční letadla...

Politika je výběr toho nejlepšího z toho nejhoršího.

Milan Šteindler

◆ ◆ ◆
● 27. dubna (pokračování z minulého čísla) v Bílovci chystáme vernisáž výstavy ke čtyřiceti letům ČS Fandomu. Pavel Poláček dokončoval poslední vitriny a já s Mírou Janáčem jsme tiskli chybějící popisky.

Kolem druhé jsme vyrazili do restaurace na hamburgery, které by měli být páteční večeri na Parconu, a musím je pochválit. Mezitím z ostravského výletu dorazil Honza Vaněk, jr. a pomohl s korekturami popisů na vitrinách.

Chvilku před pátou Pavel uznal, že výstava je prezentovatelná, doběhl se domů převléknout a vernisáž mohla začít. Během dopoledne dorazili hosté, jako první asi překladatel Standa Komárek s manželkou Janou, Koni a Pepa Vašát z Šumperka a také fanoušci, kteří zapůjčili část exponátů. Tady musím zmínit hlavně Milana Verneru, který zde byl v doprovodu čtyř generací své rodiny. A samozřejmě zástupci bílovecké radnice a pár bíloveckých rezidentů.

Vernisáž neproběhla přímo na výstavě, ale v zámeckém baru, který také bude sloužit na Parconu. Výstavu uvedl Aleš Koval a pak následovalo společné posezení, které jsme už zažili jen ve zkratce, protože nás okolo osmé obětavý Míra Janáč vezl do Ostravy na vlak.

● 3. května před polednem jsem zašel do coworkingového (ať už to znamená cokoli) centra Opero navštívit tiskovku k chystané akci PragueCon. Záštitu nad akcí převzalo město, tedy primátorka Adriana Krnáčová, která byla rovněž přítomna. Pořadatele akce a Výstaviště, kde se bude konat, zastupovali Jan Adámek (Výstaviště Praha, člen představenstva), Roman Janěčka (filmový režisér a spoluorganizátor PragueConu), Martin Polášek (ESL – Electronic Sports League), a tuším ještě jeden Adámek, Stanislav, který s projektem přišel. Zarazilo mě, že všichni o akci mluví jako o *Prákonu*, což ve mně vzbudilo trochu nedůvěru, začít takovou věc dřív, než si nahlas přečtete její název (ono se to graficky zajímavé jméno asi jinak vyslovit ani nedá), nesvědčí o tom, že je vše předem promyšleno.

O programu akce jsme se mnoho nedověděli, vše se zdátočit okolo dnes populárních seriálů a jejich hvězd: *Hlavní filmový a seriálový program bude každý den tematicky zaměřen. Pátek bude věnován filmu Strážci galaxie, sobotu si mezi sebe rozdělí seriály Vikingové a Soumrak templářů, neděle bude patřit seriálu Hra o trůny. Program bude průběžně doplňován o další filmy a seriály. Témata se samozřejmě odrazí i v doprovodných programech, jako budou živá hudební vystoupení nebo ukázky vikinských a skřetích táborů.*

Mé dojmy byly poněkud rozporuplné, první ročník bude asi velká Matějská s herci ze Hry o trůny. Organizátoři očekávají okolo sedmdesáti tisíc návštěvníků, myšlenka nějaké spolupráce s fandomem je nenapadla, ale o existenci fanoušků něco tuší, pozvali několik děvčat z olomoucké cosplay scény.

Dle mého bude pro budoucnost akce nejdůležitější, aby se organizátoři nedali odradit prvním ročníkem, který asi nenaplní jejich očekávání, ale aby si z něho dokázali vzít nějaké poučení.

Jen pro ilustraci, propiska v materiálech pro novináře nepsala a z flešky s informačními materiály nešly zkopírovat fotografie. Jediný, kdo fungoval opravdu profesionálně, byla paní Dobrovská z PR agentury

Ariston, která zajišťovala tiskovku a která mi fotografie poslala dodatečně mailem. Snad to není předzvěst věcí budoucích.

● 4. května do Prahy přijela Karolina Francová, nechala se vylákat na nějaký pořad Honzy Kotouče a z pátku na sobotu přespává u Vilmy. Což je lepší důvod k večírku než jiné.

Když jsme s Michaelou dorazili, Vilma se Sančou končily

Přípitek po vernisáži (vpravo Milan Verner)

Vlevo na stole masky Pragueconu

v kuchyni, o Martinovi jsme předem věděli, že je v Číně, takže jsem tam zpočátku byl sám s 8 děvčaty, potažmo ženami, pak dorazil Viktor Janiš, zjevně sto-procentní muž, protože s jeho příchodem se počet mužů v Klímovské haciendě zvětšil o 100 procent. (Vlastně o 150, později jsme zjistili, že přivedl Daniela, ale ten hned zmizel s Uršulou do hráčského doupěte.)

Probrali jsme blížící se Akademii, a pak došlo na školství a děti, ještě že to u nás už máme za sebou. Je opravdu kuriózní, jaká zvěrstva se dějí a přitom všichni přísahají na potřebu oprostít se od modelu, který tady zavedla Marie Terezie.

Pak došlo na novou knihu Jakuba Němečka, právě jsem totiž dočetl *Město, nedlouho poté*, nevím, kdy ji autorka dokončila, přišlo mi zvláštní, že tento manifest pacifismu ovlivněný debaklem vietnamské války u nás vyšel ve stejném roce jako kniha *K čemu je dobrá válka*. V příštím čísle IK se těšte na rozsáhlou recenzi Františka Novotného.

● **5. května** si u nás okolo poledne nechali auto Čapovi, Dana odlétá za Luckou na Nový Zéland, a Dalibor ji věrně doprovázel (aby si byl jist, že skutečně odletěla ☺). Pak se u nás ukázali Pavel s Dagmar a já toho využil k instalaci KC: D. Pavel už nějaký čas hraje, ale ještě si pamatoval, jak na Steam a jak jej donutit, aby mi vydal mou na Kickstateru předplacenou hru.

● **7. května** jsem v RUR jen na chvíli, Filip a Tom už jsou jurodiví z blížícího se veletrhu. Dorazil Richard Klíčník, aby se pochlubil megakomiksem *Svět Edeny* od Moebiea.

V XB-1 se dočtu, že má v akademickou sobotu Franta pořad už od čtyřech. Nějak vypadlo z povědomí, že Akademie trvá do 16.20, bude třeba překopat scénář, no už jsme to dělali kvůli JWP, nějak bude...

● **8. května** je u Vilmy další večírek, vlastně odpolední dýchánek, který ve večírek plynule přešel. Za záminku mu tentokrát posloužila přítomnost Tomáše Kučerovského v Praze, přijel se podívat na veletrh. Opět jsme s Michaelou (a tentokrát i naší skorosnachou Dagmar) dorazili takřka jako první, a opět jsem tam byl dlouho jako jediný zástupce mužské poloviny lidstva, protože se pak ukázaly sponzorky, tedy zástupkyně sponzora Akademie Con4PAS Lenka a Lucia a hostitel Martin opět chyběl, byl ve Švýcarsku za Bakalou, který sem teď jezdí nerad...

Děvčata z Olomouce (na tiskovce PragueConu).

Tři stateční: Ondřej, Dagmar a Maruška

prolézáme v sobotu, dost mě to zničilo, ale přičítal jsem to nevyklu nosit břemena...

● **12. května** zjišťuju, že včerejší únava byla nejspíše projevem počínající virózy, ale smysl pro povinnost mě žene na Výstviště. Jen tak tak přežiju předávání cen, naštěstí Dáreček, Filip Gotfrid, Richard Podaný a Michaela vědí, co mají dělat, a začínáme skoro včas, i když vystřihnout Knížete, Pitharta, Hvíždalu (a jejich obdivovatele z předchozího pořadu) nebylo snadné.

První blok uvedla loňská laureátka ceny za Celoživotní práci Dana Kalinová, moc pěkně mluvila, jen jsme jí nestihli říci, že cena pro Janu Rečkovou je in memoriam, ale Janin syn Jiří Dluhoš vše uvedl na pravou míru. Zajímavě mluvil i Jakub Němeček, až jsem si říkal, že to letos nebude tak suché jako loni, i když třeba z Honzy Hlávky nejde vypáčit jinou než jednoslovnou odpověď...

Odměnou za prožité utrpení pak bylo odpočinkové posezení v hospodě U Houbáře, kterou objednal Honza Vaněk, jr. Sešli jsme se tam s Klímovými, Ondřejem Moravou, Richardem Podaným, Bidlem a dorazila i Dagmar s naším Pavlem. Jako poslední se ukázal Jakub Němeček, u kterého jsem pro hosty úterního večírku objednal jeho nové knihy.

Pak přibyli Honza s Líbou, Sargo, Vanda a Lukáš s dětmi, Viktor s Danielem, Ondřej Morava se Simonem a nakonec dorazil i Tom Kučerovský. Tentokrát jsme využili krásného počasí a nejdříve se zdržovali nad jezírkem, a když už jsme se tam nevešli, přesunuli jsme stoly i sebe na trávník.

Moderátoři se seznámili se sponzory a sebou navzájem, tak to snad v sobotu dobře dopadne. Napadlo mě tady také, že by jednu z cen mohl předávat nepřítomný Martin, **KC: D** sice není fantasy hra, ale její úspěch je fantastický :-)

● **10. května** vyrazím na veletrh na schůzku s Ondřejem Müllerem a pro pořadatelské vstupenky, bylo vedro a pozdě, takže jsem odtamtud hned vyrazil k Regentovi, abych je hned rozdál. Dorazila tam i Dagmar, tak jsem ji vybavil skoro definitivním návrhem scénáře, aby byla v sobotu v obraze.

● **11. května** jdeme s Michaelou na veletrh, já tam vleku tašku s rámečky akademických certifikátů, které ukládáme na stánek XB-1. Pak jsme prošli stánky a prostory, které obvykle

Dokud se podnik nenaplnil, bylo tam i přes vyšší ceny docela příjemně. Atmosféra byla tak uvolněná, že Ondřej a Jakub zapomněli při odchodu zaplatit a pak to telefonicky napravovali :-)

● **13. května** jen tak ležím a trpím...

● **14. května** se ještě vzpamatovávám, ale z powerprintu mi dali knihu *Sojuz na vlastní kůži*, docela se povedla a to jednomu zvedne náladu.

● **15. května** už mi je lépe, ale když Leonid Křížek potřeboval nějakou konzultaci se sazbou, udělali jsme to raději na dálku pomocí TeamVieweru. Odpoledne si přijel pro svou knihu o Sojuzu autor Honza Kašpar a večer Lucie Lukačovičová poslala pěkné fotky z veletrhu, jednu najdete na předchozí straně.

● **16. května** volá Tom Štípský, že jde za paní Bouškovou, bohužel Míša má nějakou schůzi SVJ a já musím hlídat dům. :-)

● **17. května** se u nás okolo osmé zastavil Petr Kotrle s manželkou, podnikají cestu po Skotsku ještě spolu s Martinem Šustem a Bohunkou a u nás nechávají přibližovadlo. Doprovodil jsem je na letiště, abych vzal zpátky případné věci přes váhový limit a zbytečnosti jako klíče od auta :-)

● **18. května** jsem už dost fit, abych dopoledne šel do Časlavské pro obrazy od paní Bouškové a odpoledne na křest knihy *Made in Korea*. Večer mi došel mail od Eriky Adamcové z FantasyMag.cz s otázkami typu: *Proč podlé Vás opět vládne všeobecná nespokojenost s Akademií?* Jsem zvědav, jaký vykřesá článek z mých odpovědí ve stylu: *Definujte mi sociální bublinu, ve které se to tak jeví?*

● **19. května** se mi ozval Honza Vaněk, jr., že se nedaleko našeho obydli podílí na oslavě svatby Pavla Dobrovského, pak mi ještě zavolala Pavlova matka Vanda a já se vydal do Archeologického parku Liboc společnosti Archaia, kde jsme popovídali s Vandou, Honzou, Pavlem a jeho manželkou. Navíc jsem musel odolávat vyčítavému pohledu jeho afrického psa, který má asi ze své domoviny vysokou školu loudění pamlsků.

Žena s labutí

Ženou s labutí, čtvrtým svazkem antologie českých a slovenských autorek fantastiky, se celý projekt editorek Zuzany Hlouškové a Františky Vrbenské završil. Užijte si opět pestrou paletu všemožných fantastických žánrů a těšte se na zajímavé hrdinky i hrdiny, kteří se vymykají známým klíšé a ctí – v souladu se symbolem labutě – především lásku, harmonii a krásu. Není ale všechno tak nevinné a ušlechtilé, jak by se mohlo na první pohled zdát!

Do čtvrtého svazku přispěly: Sanča Fülle, Zuzana Hartmanová, Eva Hauserová, Lenka Hnízdilová, Monika Kandriková, Dagmar Lachmanová, Anna Olejárová, Jana Plauchová, Veronika Salášková, Kristýna Sněgoňová, Emma Surdu, Petra Štarková, Radmila Tomšů. Předmluvu napsal Martin Králík, doslov Silvie Šustrová. Obálku opět vytvořila Jana Maffet Šouflová, ilustrace nakreslil Jaroslav Svoboda. Ke knize náleží také třináctka výkladových karet, kterou se sada stává kompletní

● **20. května** jedeme s Michaelou do Statenic užít si grilování s Petrem a Dagmar Svoreňovými. Přinesl jsem své poslední vydavatelské pokusy a mám dojem, že hostitele zaujaly. Skvělé nedělní odpoledne vylepšené Petrovým kuchařským uměním a Dášiným uměním stolování doplnil na zpáteční cestě ještě pohled na vzducholoď nad Prahou.

● **21. května** byl v Praze Jiří Olšanský a na chvíli se zastavil u nás v Ruzyni. Popovídali jsme o jeho loutkových a činoherních hrách, které nabízel v jednom pražském divadle, jméno mi vypadlo. Některé doufám uvidím na Parconu v Bílovci.

Když se Jirka vydal na cestu do Heršpic (u Brna), zavola mi Martin Gilar, je zase v Čechách a zastaví se u nás zítra. Bohužel v době KJV nebo naší schůzky U Regenta už má nějaký program. Přece jen se sem z USA dostane jen tak jednou, dvakrát do roka.

● **22. května** odpoledne se u nás ukázal Martin Gilar pro svou cenu Daidalos, kterou mi světil Vlado Říša. Martin se zajímal, co nového v českém fandomu a SF, takže jsem povídal hlavně já. Zachutnala mu Dolská medovina, doufám, že bude její slávu šířit ve světě, stejně jako antologie Julie Novákové, kterými jsem ho vybavil.

Večer se na chvilku opět ukázali Petr Kotrle s manželkou a Martin a Bohunka Šustovi. Ti u nás dokonce přespalí, protože stávkující žabožrouti zpozdili jejich let tak, že jim ujely všechny spoje do Děčína. Ale brali to s dobrou myslí, oni alespoň odletěli, spousta jiných v Británii uvázla přes noc.

● **24. května** se poprvé po Akademii scházíme u Regenta. Přinesl jsem ukázat své vydavatelské počiny, ale velké nadšení nevyvolaly. Není to zkrátka klímovský večírek :-)

Vedle Franty Novotného, mě, Michaely přišli také Pagi a Kordy, Pavel a Dagmar, Milan Fibiger a našel nás zde také Netopejr se svým novým exotickým psem.

Zdeněk Rampas

a může nyní soužití svému účelu. Chcete se zeptat na radu, jak postupovat při řešení nějaké životní situace? Autorky, zpodobněné na kartách, se ochotně stanou vašimi rádkyněmi.

Knihu si nyní můžete pořídit v rámci předplatitelské kampaně přímo na stránkách nakladatelství efortna.cz/obchod. Pokud tak učiníte do 15. 6., máte záruku, že titul získáte dříve, než bude na pultech knihkupectví. Navíc si můžete vybrat i zajímavé dárky v podobě knížek nebo ručních výrobků od třináctky „la-

butích“ autorek. Pěkné upomínkové předměty dodalo i nakladatelství Fortna, takže tentokrát je nabídka opravdu pestrá – náhrdelníky, záložky, přívěsky na klíče a další esteticky krásné předměty. Neříkejte, že by se vám nehodila elegantní krabička na kompletní sadu výkladových karet! Neumravnil by kácející se knížky na polici nenápadný rozdělovník s labutí šíjí? Nebo vám udělá větší radost výtisk podepsaný autorkami? Chybí snad ve vaší knihovně některý z předchozích svazků naší antologie? Neváhejte a podpořte zajímavý ediční počín, který si již několikrát vysloužil nominaci na Cenu ASFFH.

Fortna

J. N. H. jak jsme ho zažili

Honzu Hlavičku jsem obdivoval, že se to nedá ani slovy vyjádřit. Naprosto mne fascinoval znalostí slangových a argotických výrazů, kterými jím přeložené příběhy úžasně získávaly na autentičnosti a lehkosti. Samozřejmě v souvislosti s nápaditou skladbou vět. Uměl si vybrat špičkovou povídku a stejně špičkově ji přeložit. Člověk hned již po pár řádcích věděl, že to bude geniální, a také bylo. Hlavička byl hoden svého jména a osobně jsem mu přál, aby mezi námi byl do sta let, i kdyby na konci třeba jen za zásluhy. Škoda ho, opravdu moc a moc. Cokoliv od něj jsem rád četl, jak překlady, tak jeho vlastní povídky.

Jiří Karbusický

Literárně to byl nejlepší autor méjí generace. Vzpomínám na jeho úžasnou povídku Jsme tady doma, jak si kopal ten krýtek pod barákem...

František Houdek

Honza Hlavička... to jsou pro mne první Parcony, ty opravdové, pardubické. Doba, kdy jsme všichni četli všechno, a zděšení cestující před námi prchali v Kolíně z vlaku v domněni, že omylem nasedli do létajícího talíře místo do pantografu. Sci-fi taky byla ještě opravdová sci-fi a ne fantasy a jiné zhůvěřilosti.

A taky nenápadný človíček, který z voleje překládá film a my všichni hltáme TRONa. A pak tentýž Honza u piva a jeho nádherné ztřeštěné nápady a povídky... dlouho jsem ho potom neviděl, bohužel, a tak se ho už nestihnu zeptat, jak se mu líbí doba, která v mnoha směrech překonala tehdejší fantazie – ale taky doba, kdy občas potřebujeme asistenci vnoučat ke kdysi tak jednoduchému úkonu, jakým bývalo telefonování.

Ale třeba ti emzáci, co možná krouží skrytě na oběžné dráze a už mají technologie na ožívování, si (nás) vybrané pomatence k sobě berou, abychom jim vysvětlili, co se to na té bláznivé planetě pod nimi vlastně děje.

A jestli mají někde na konci vesmíru ne restaurant, ale výčep s Prazdrojem, tak mám na setkání ještě naději.

Takže – NEPROPADEJME PANICE!

-akč-

Napadají mě jen samé zbytné střípky, jako že chodil na Václavák do práce strašně brzo a cestou téměř den co den nacházel mince rozličného původu, jak z balkónu sledoval tehdy populární cikánský gang, který dělal na chodníku dole lež na naivní turisty, či pozoroval jugoské dealery a jejich provoz včetně ruřůfu spolupráce s policajty, nebo ty jeho věčné startky.

Jo a pak jak jsme v jednom jeho světlejším období táhli Prahou a nad ránem skončili u něj doma v Benediktské a já cca od půl páté na posteli konverzoval s jeho malou dcerou, aby ostatní uspali aspoň dvě tři hodiny před naším společným nástupem do redakce.

A že Jan Křesadlo, pokud jsem nebyl přítomen – často přijížděl bez ohlášení, proč taky, byl vždy vítán – zamířil do jediné smrduté kuřácké místnosti v nakladatelství, kde Honza sídlil spolu s redakcí Rodokapsu, a když jsem se dostavil, byla už nálada velmi povznesená, takže stačilo ji jen trochu přikrmit a pokračovat do rána kalného. Ach jo.

Ivo Železný

Čert přišel příliš brzy

Jednou jsem si takhle prohlížel knihy v krabicích před antikvariátem, s jehož majitelem mě Honza (mimo jiné) seznámil, načež se mi kolem krku ovinula silná paže a hluboký hlas mi do ucha pravil: „Gotfride, Gotfride, čert si pro tebe ide...“

Nevěřím, že si pro Kantůrku přišel čert, a jestli, tak jen proto, že v pekle potřebovali něco přeložit. S tou instancí dole je koneckonců Honza zadobře, přes Hellboye a tak. Dřív nebo později si ho převezme Smř, který si pro všechny čaroděje chodí osobně, a Honza byl velký mág. Češtiny, příběhů, vyprávění.

Jindy, když jsme se v Chotěboři společně společensky unavili, Honza náhle vybočil z rozebíraného tématu a zničehonic začal deklamovat: „Ona se jmenovala Věrka, a nosila takovou krásnou květovanou sukni. Rozdílný ale byl v tom, že zatímco ta jeho zahrada byla velká a upravená, ta druhá byla naprosto zarostlá a kosu nebo srp nepoznala léta. Na podzimních krajinkách je úžasná taková ta melancholická nálada...“

Ty věty (které necituji ani náhodou přesně) naprosto nesusouvisely s ničím, o čem jsme mluvili, ani mezi sebou navzájem, ale byly přednášeny s nereprizovatelnou samozřejmostí, bez jediného přefeku či zaváhání, Honza je kladl jednu za druhou jako ve svých nejlepších překladech a dokázal to takto brilantně snad deset minut – a pak se zase vrátil k rozhovoru, což se nám, kteří jsme naslouchali, podařilo až za hodnou chvíli, až když jsme se dokázali přestat smát a divit současně.

Také na Festivalu fantazie, u baru v Kulturním domě, jsme se společně ohlédlí po dívence, která kolem nás prošla v obtažených krafasech, které toho více odhalovaly než skrývaly a na sedací části měly jakýsi krátký nápis. Honza to zamyšleně komentoval slovy: „Myslíš, že jí mám to přání splnit?“ Když jsem se pídil po vysvětlení, odhalil mi, že onen nápis znamená v angličtině „Štípni mě“. Řekl jsem mu, že za zkoušku nic nedá, leda dostane, a pak jsem zavzpomínal, že rodiče mi sice říkali, abych se učil jazyky, ale že díky tomu budu moci sahat hezkým holkám na zadek, to už mi pro motivaci jaksi zapomněli sdělit. Nato mne Pan překladatel poučil: „To víš, kolik řeči znáš, tolik holek můžeš obtěžovat.“

Nevidali jsme se spolu často, v průměru tak jednou za čtvrt roku, ale je asi marné nezasvěceným vysvětlovat, jak příjemná to byla setkání. Snad to dosvědčí fakt, že on, vizáží důstojný muž s rozložitou postavou, mne občas oslovoval „Filípku“, já jeho tu a tam „Honziku“, a nebylo to trapné.

Nesetkávali jsme se často, ale věděl jsem, že někde – často poblíž, ve svém bytě na Korunní ulici – je, a to vcelku stačilo. Ted' vím, že není, a za ty dva týdny, které uplynuly od té smutné zprávy, jsem si na něj vzpomněl možná častěji, než jsme se vůbec setkali; a pohřeb a „rozloučení“ na tom nic nezměnily.

Chybí mi, a bojím se, že mi chybět nepřestane.

Filip Gotfrid

O benefici na podporu vnoučat Honzy Kantůrka v Divadle v Dlouhé organizované v neděli 17. června Klubem Julese Vernea najdete více na straně 32.

Mýtus o věčném návratu do Loděnice

Mít kompletní povídkovou tvorbu Františka Novotného v jedné knize je prostě skvělý počin. Vůbec nevadí, že většinu z nich prostě známe, protože jsme je už četli v *Bradburyho stínu*, *Ramaxu* nebo v *Lovcích zlatých mloků*. Čist *Hvězdné hry* je jako cestovat v čase, znovu se vrátit do dob, kdy vám nápady Fr. Novotného braly dech, vyvolávaly na tváři úsměv nebo prostě jen přinášely ten nezapomenutelný pocit úžasu. Povídky navíc doplňují autorské komentáře, prozrazující pozadí a genezi jednotlivých textů. Nechybí ani vyčerpávající bibliografie, doslov a samozřejmě promyšlená koncepce editora Zdeňka Rampase.

Na obálce se skví černobílá ilustrace M. Fibigera. Prostě, po všech stránkách perfektní dílo. Zcela zaslouženě získalo i titul Kniha roku v hlasování Akademie SFFH za rok 2017.

Františka Novotného není snad potřeba vůbec představovat. Na literární scéně vstoupil již počátkem 80. let minulého století. Patřil k lidem kolem Ceny Karla Čapka, pomáhal zakládat SF kluby, přednášel na conech. Za povídku *Legenda o Madoně z Vrakoviště* získal v roce 1985 svého prvního Mloka. Psal články do *Ikarie* (dnes XB-1), *Neviditelného psa*, *Interkomu*, *Pevnosti*. Věnoval se také překladům, literatuře faktu, sestavil slovníky námořní terminologie. Pomohl odstartovat novou edici *Kroniky karminových kamenů* knihou *Prsten od vévodkyně* – odvážnou románovou biografii Boženy Němcové. O rok později spatřil světlo světa jeho román pozoruhodný *Křižník Thor*. Někteří si Františka Novotného pamatují také pod pseudonymem Frank N. Skipper, který je už nerozlučně spojen s jeho zřejmě nejkontroverznějším dílem – *Dlouhým dnem Valhaly*. Román, původně myšlený jako parodie na žánr fantasy, však vyvolal rozruch a v horizontu 15 let následovala další dvě pokračování. Celý cyklus se pak v roce 2014 dočkal souborného vydání. A nyní i povídky.

Celkem 35 povídek je ve sbírce *Hvězdné hry* uspořádáno do 3 oddílů. Ten první, *Pád na nebesa*, zahrnuje tvorbu Fr. Novotného do roku 1988, částečně i druhý – *Královna Šumavy* – ale obsahuje hlavně alegorie a satiry na komunistický režim. Ten třetí – *RAMAX* – nás zavede, jak už název napovídá, do kosmu. Právě tam se odehrávají povídky, nesoucí nejsilnější autorovo poselství, které ještě dnes dokáže oslovit i nové (a mladé čtenáře). Fanové-dinosauri, co pamatují minulý režim a můžou se u jinotajů a narážek dobře bavit, pomalu vymírají, a těch, co si libují v technických detailech nejrůznějších strojů či dopravních prostředků, které dnes již nahradily modernější technologie, ubývá také. Avšak vesmír, plný výzev a překvapení, má ještě co nabídnout – a vůbec nevadí, že v něm nesviští rakety zákeřných mimozemšťanů, nýbrž tu člověk zakopává

sám o sebe, o svůj strach, agresivitu, pochybnosti, a zároveň objevuje své limity, nové obzory, tvořivost, jedinečnost.

Hned první povídka pobaví každého čtenáře nadčasovým humorem. Je to parodie na klasičskou vysokoškolskou přednášku, během které vyučující mele, až studentům padá hlava. Ačkoliv se jedná o vzdělávací instituci ve vzdálené budoucnosti, moc se toho nezměnilo a profesorův monolog plyne vesele dál. Dokud ovšem nepoloží fundamentální otázku: Co je to PAL a SECAM? Vysvětlení, postavené na hypotéze, že se teranci nedokázali dohodnout na jednom informačním systému, až se kvůli tomu planeta rozdělila na dva nesmířitelné tábory, asi nenechá žádného čtenáře vážným. Stejně jako torzo mikrozáznamu s útržkem věty „už zase není toaletní papír“, považovaný chytrým panem profesorem za materiál na výrobu večerní róby pro ženy. A podobně mystifikační je i povídka *Sonda do mysli předků*, v podstatě recenze na (zatím) neexistující knihu.

Humor a kontroverze, to jsou velmi silné zbraně Fr. Novotného. Několikrát je jeho povídka reakcí na feminismus, který měl v 80. letech minulého století i radikálnější polohy a pronikl prostřednictvím Evy Hauserové a Caroly Biedermannové i do fandomu. A tak vznikla povídka *Tělesné předpoklady*, o které Ondřej Neff prohlásil, že patří k autorovým nejlepším. Zachycuje celkem nevybíravé diskriminační praktiky v armádě při výcviku pilotů raketoplánu. Je zajímavé, že byla napsána mnohem dříve, než vznikl film G. I. Jane, zpracováním tématu ho však rozhodně předčí. Fr. Novotný je vůbec v mnohém o krok napřed. Před proslulou *Enderovou hrou* přišel s obdobným námětem, jen hracím náčiním se stala Rubikova kostka, oblíbená to socialistická hračka. Asi by se měl Orson Scott Card omluvit, protože opisovat se fakt nemá.

Reakcí na radikální feminismus je i koncept militantního machismu, který vyústil ve vytvoření jednopohlavní civilizace usazené na planetě Andros. Na ní se odehrává novela *Hvězdné hry*, která dala název celé sbírce, jakési jádro zamýšleného románového cyklu, na jehož realizaci nikdy nedošlo. V některém z dalších příběhů měl vývoj dospět až k válečnému konfliktu (hvězdným válkám?) mezi Androsem a Federací. Nakonec se však Fr. Novotný vrátil na Andros jedinou povídkou *Růže v očích* a nechal zdánlivý mužský „ráj“ zničit jedinou růží podanou umělé bytosti, jež měla nahradit ženu... Inu, jeden stereotyp je tu vytloukán jiným a květinou ani ženu neuhodíš. Už na tom ale nezáleží, protože do autorova života zasáhla Valhala a nápad na rozsáhlejší rozpracování zůstal jen zbožným přáním.

Tím se dostávám k fenoménu legendy, která se stala pro Fr. Novotného ideální literární formou. Jistě si vzpomenete na

Jako v Kingsajzu

Snad to bylo tím správně nesprávným věkem, v kterém jsem polskou komedii Kingsajz viděl poprvé, ale jednou z nezapomenutelných scén se pro mne stala ta, ve které se zmenšený hlavní hrdina prochází po oblinách spící ženy standardní velikosti a nestandardní krásy. Domnívám se, že jsem nebyl sám, kdo ve fantazii dovedl tuto vycházku zcela jinak, než kde ve filmu končí, a proměnil ji ve více či méně konkrétní pornografii.

Carlton Mellick III ovšem sedl a tyto pubetální představy sepsal, ba rozvedl v příběh eroticko-hororový, kterému je přičleněn žánr bizarro fiction. A plným právem, neboť než se hrdina vydá – za její vydatné masturbační pomoci – do nitra své přítelkyně, je svědkem toho, jak jí z vaginy vyleze kostlivec. A předtím toho, jak se jí z přirození linou různé hlasy a zvuky.

A pak toho, jak se v ní ukrývá svět, který při vši své podivnosti má víceméně logickou návaznost na ten náš.

Sbírka tří povídek *Strašidelná vagina* dávat, všechna čest, svým čtenářům to, co jim názvem i obálkou slibuje. Je to příjemná změna a úleva, oproti situacím, kdy například morálně odsoudíte vydavatele tohoto plátku za listování knihou s nahou ženou na obálce, a když si ji v nestřežené chvíli vypůjčíte a v posteli ji začnete pročítat, tak zjistíte, že se jedná o špiónážní detektivku.

Ne – Mellick ani vydavatelka Tatiana Žáčková si na nic nehrají a servírují přesně to, co je na jídelním lístku obálky: erotiku i horor, bizarnosti i fantazii a sexy d'áblo-diblíka s červenými rukama a řádry.

Poměr jednotlivých ingrediencí je na čtenářově volbě a literárních a sexuálních preferencích. Lze si představit mezi námi takové, kteří prožijí orgasmus po každých dvaceti stranách této ani ne dvousetstránkové knihy. Věřím, že mnoha jiným utkví v paměti především hororové scény zejména druhé povídky. A mnoho dalších si prostě s úsměvem přečte bizarní nápady,

graduující hlavně ve třetím dílku, které pamětníkům možná připomene některé výstřelky Lidí z Modré galaxie.

Zápletky jsou tu jednoduché, postavy schematické, přesně jak se sluší na knihu, která se nestydí dát si do názvu slovo vagina. Překlad šlape jak zkušená prostitutka, jak jsme u Milana Žáčka zvyklí, a redakce jen jednou šlápla vedle: když je někdo bosky, nemůže mu popel ulpívat na podrážkách.

A tak jediná výtka se týká rozsahu knihy, když bychom chtěli více povídek, více absurdních nápadů, více sexuálních i hororových podivností – ale vězte, že v zahraničí vyšla titulní *Strašidelná vagina* samostatně. To jen pro české, rozsahově rozmazlené čtenáře byla doplněna alespoň o dva příběhy.

Za sebe věřím, že bude brzy doplněna o další knihy – když se jedná o první svazek edice Club Bizarre.

Hodnocení subjektivní: 4,5

Hodnocení objektivní: 3 + míra vaší úchylnosti

Filip Gotfrid

Carlton Mellick III: Strašidelná vagina. Překlad Milan Žáček. Obálka Ed Mironiuk. Vydala Carcosa – Tatiana Žáčková, Kroměříž 2018. 192 str. 229 Kč

legendární (!) *Legendu o Madoně z Vrakoviště*. Původně popisoval život a základy některého z církevních světců. Četly se nahlas v klášterech u večeře a staly se nesmírně oblíbenými... Časem je nahradily legendy rytířské, lidové pověsti a romantické historické fresky. Fr. Novotný však vyprávění legendy vkládá do úst robotům, aby tak ještě více vytěžil ze zvoleného útvaru – nechybí mysticismus, víra, sebeobětování. A zatímco v *Madoně* malý chlapec robota zachrání, v *RAMAXu*, jakémsi neoficiálním pokračování, řekněme v *Legendě o Loděnicích*, člověk robota zabije, aby se sám zachránil. Znovu jsou tu ideály humanismu pod drobnohledem, avšak nálada je temnější a kritičtější. Patrná je fascinace biblickým světem (a vůbec fascinace křesťanským náboženstvím – viz názvy povídek jako *Modlitba ateisty*, *Opus dei*, *Pád na nebesa*). Postavy se vymkly původnímu rámci a začaly žít vlastním životem, jak autor nakonec sám přiznává. To, co bylo

hluboko schované, se snaží dostat na povrch... (Freud by měl opravdu radost ☺).

Jenže *Loděnice* zůstala opuštěná a galaktická flotila Posledního soudu zřejmě nikdy nevyrazí. Po bližší neurčené trajektorii se budou vesmírem potloukat inteligentní kosatky, na neznámých planetách se rozbují civilizace Orků a lodě rurů, jež náleží vítězi za úspěch v jejich testu, budou zapadat hvězdným prachem. Svět *Vrakoviště*, jakési společné univerzum všech kosmických povídek, i přesto patří ke stavebním kamenům chrámu české fantastiky, takže není třeba zakončit tento text litaní. Kdyby měl člověk volit mezi Valhalou a *Vrakovištěm*, vždycky by to bylo nerozhodně. Ani bez jednoho si to prostě neumíme představit. Mýtus byl každopádně stvořen a jeho autor se stal skutečnou legendou. A jednou se do *Loděnice* vrátíme, tak věříme my, čtenáři.

Zuzana Hloušková

František Novotný: Hvězdné hry, Nová vlna, Praha 2017, ilustrace Milan Fibiger, 464 str., 496 Kč

Kim Stanley Robinson: Icehenge

Nedávno mě napadlo, že bych si zase někdy chtěl znovu přečíst román *Stardance*, který mě kdysi dost zaujal, a po téhle knize jsem původně sáhl omylem, když jsem se zaradoval, že od autora vyšlo něco nového. Díky skleróze se mi oba S. Robinsonové popletli, jenže tamten byl jen Spider, jak dálnější vzpomínky nezachovaly. Alespoň jsem tak dostal příležitost seznámit se s K. S. Robinsonem předtím, než se pustím do jeho opusu *Roky rýže a soli*. Kniha se skládá ze tří průhledů do historie osídlování nejprve Marsu a později Sluneční soustavy v době, kdy lidé dosáhli dlouhověkosti, takže žijí řadu století. Rozpětím i literárním zpracováním tak trochu připomíná Sterlingův *Schismatrix plus*, ale děj je mnohem komornější.

Jedna. Na palubě kosmické lodi s hrdinkou rozmyšlíme, zda se zúčastnit disidentské (a tak trochu šílené) mezihvězdné výpravy nebo zda se raději vrátit do autoritativní marsové společnosti. Kniha byla vydána v roce 1984 a překvapilo, jak moc se od té doby změnil způsob, jakým jsou knihy psány. I když většina první části je věnována jednomu rozhodnutí jedné osoby, všechno vidíme jejíma očima a známe její myšlenky, přesto ona sama zůstává překvapivě schématická. Není to nezajímavý nebo dokonce hluchý text, ale dneska už jsme zvyklí, že stejný nebo vlastně i lepší dojem lze vyvolat na mnohem menším prostoru, stačí jen dobře vystihnout a věrohodně zobrazit klíčové okamžiky. V tomhle aspektu *Icehenge* hodně upomíná na klasickou sci-fi a její poněkud chladnou odtažitost, i když kombinace toho stylu s obsáhlou psychologickou črtou je celkem neobvyklá.

Podobné je to se zkoumáním otázky, co udělá dlouhověkost s naší pamětí, nakolik jsme si vůbec schopni po staletí uchovávat vzpomínky a co udělá s naší osobností i s celou společností, když nejsme. Jsme zvyklí, že autoři podobné odlišnosti rozvíjejí do poměrně ambiciózních rozměrů. Kim Stanley Robinson jako by občas až nechtěl psát fantastický román, respektive jako by nechtěl, aby jeho fantastičnost byla pro někoho překážkou. Když říkám, že literární technika už zastarala, nechci tím nijak naznačit, že by svého cíle nedosáhl. Podařilo se mu vytvořit hodnověrnou vizi, kde jsou nám lidé ve svých dobrých záměrech i špatných vlastnostech stále podobní a srozumitelní, ale současně je pro nás část jejich motivací cizí, chvílemi dokonce až nepochopitelná. V tomto smyslu moji představu o poslání sci-fi naplňuje velmi dobře. Neobvyklou technikou dokonce vytváří zvláštní emocionální atmosféru, která není tak docela příjemná, ale rozhodně je originální.

K rozhodnutí nakonec dojde, děj se na chvíli začne odvíjet a

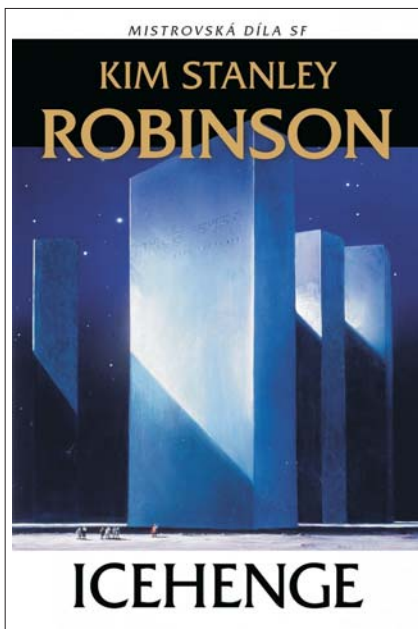
my se dozvíme něco málo z další historie světa. Expozice je úspěšně dokončena.

Dvě. O pár století později se jeden umanutý marsovský archeolog snaží ukázat, že historie neprobíhala tak, jak oficiální záznamy tvrdí. Děj i psychologie druhého průhledu jsou o něco členitější, ale je pozoruhodné, že jedině za cenu stupňujících se rozporů. Na pozadí rozdílů mezi oficiální a alternativní verzí dějin, které jsou obě stejně chabě podložené, se ukazuje nepřitažlivá osobnost hlavního hrdiny této části. A podobně jako kolísá náš pohled na dávné události, jejichž začátku jsme byli svědky v první části, není jasné, nakolik za naši nechuť k hlavní postavě můžeme jeho ne zvlášť hezké charakterové vlastnosti a nakolik jde o vliv dlouhověkosti, protože ostatní postavy na něj reagují částečně odlišně. Autorovi se tedy daří v úvodu naznačená témata rozvíjet docela originálním způsobem. I když stále platí, že pro nás způsobem nezvyklým, a mně přišlo, že vlastně i nežádoucím.

Čtenářské nepohodlí se navzdory atraktivnější zápletce ještě zhorší. Nepronáším příliš, když řeknu, že během událostí na Marsu dojde na Plutu k objevu zvláštního a tajemného monumetu z ledu, odtud ostatně i název knihy. Hlavní hrdina přijde s originální teorií, která vznik stavby spojuje s tajnou mezihvězdnou výpravou z první části. Nalézt důkazy pro podobný názor je obtížné, ale on se do hledání pustí s posedlostí, která je ve společnosti, kde má každý na vše dostatek času, neobvyklá a snad i znepokojivá. Po řadě peripetií, kde máme na pozadí možnost poznat život marsové společnosti a překvapivě plasticky i Mars sám, nicméně skončíme v matoucím delirickém stavu. Po zpochybnění spolehlivosti historických záznamů a po zpochybnění přesnosti a úplnosti osobních vzpomínek je zpochybněna věrohodnost prožívání skutečnosti samotné.

Rozpadnou-li se všechny vnější opory, které pomáhají ustavit prožitek naší identity, není divu, že integrata hlavního hrdiny je nakonec spíše jen tvrzení – zda v ní čtenář uvěří nebo ne, vypovídá spíše o něm než o postavě.

Tři. O to překvapivější je závěrečná část knihy. Teorie archeologa z druhého průhledu je široce přijímaná, on sám je váženou osobností. Hlavní hrdina třetí části je pro jednu příčetnější a podstatně sympatičtější. Autor ovšem zůstává konzistentní, protože to může být pouze tím, že je o mnoho mladší než hrdinové předchozí. (Stejně mě ale překvapilo, jaká je úleva, když se musí vypořádávat s nedostatkem peněz a ne vlastními démony.) I když opět uplynula spousta času, rychle navážeme na předchozí události, protože hlavní hrdina po obsáhlém výzkumu zpochybní teorii o vzniku Icehenge, a to jak věro-

hodně tak radikálně. Příjemnější atmosféra proto rozhodně není zadarmo: ustálila se sice realita uvnitř světa, ale je zpochybňen náš předchozí (s námahou získaný) čtenářský prožitek. Zkoumání paměti pokračuje, i když postavy se musí vypravit na Pluto, aby rozhodly na základě fyzických důkazů.

Vyústění knihy je oproti závěrům prvních dvou průhledů vůbec založeno na událostech než na psychologii, takže ho nebudu naznačovat ani všeobecně. Není tak otevřené do ztracena, jak jsem se bál; ostatně závěr žádného ze tří oddílů nebyl zvlášť překvapivý, byť každý z nich byl nakonec méně triviální než se dlouho dopředu vnucovalo. Přináší ale mnohem více otázek, než kolik jich zodpoví. Jenže co čekat od knihy, která je tak inherentně znepokojivá. Autor se nás celkem vzato nepokouší před ničím varovat, nicméně většina knihy se natolik chvěje nejistotou, že si těžko lze představit, že by umožňovala vybudovat bezpečný závěr. Tedy, záleží na úhlu pohledu. Skalní sci-fista by si klidně mohl myslet, že kdyby vzniklo *Icehenge*

2, další expedice na Pluto by záhadu objasnit mohla, kdyby byla kniha trochu lépe napsaná. Ale čteme-li knihu bez předpojatosti, je jasné, že v tomto světě by jen vznikla teorie, která bude za čas vyvrácena stejně radikálně. V tomto smyslu o klasickou sci-fi nejde, protože ta sdílí přírodovědeckou víru, že jednotlivé teorie mají sice jen hypotetickou povahu, ale naše poznání jako celek směřuje k věrnému a konzistentnímu popisu skutečnosti.

Věru nevím, zda bych si tuto knihu chtěl někdy přečíst znovu. Už jen kontrast mezi tím, že většinou jsem příběh četl zvnějšku jako literaturu, ale občas jsem se najednou trmácel roklí na Marsu nebo okouzleně sledoval prstence Saturnu, připomínal náhlou ztrátu tíže včetně zneklidňujícího vlivu na žaludek. Ale jsem vděčný omylu, který mě k ní přivedl, protože je to působivý a neotřelý zážitek. Zajímají-li člověka alternativní podoby žánru sci-fi, je možná její četba dneska dokonce přínosnější, než byla v době, kdy kniha vznikla. **Jiří Grunt**

Akademie na iLiteratuře

Jako každý rok přinesl Boris Hokr na webu iLiteratura.cz zprávu o Cenách Akademie SFFH. A jako každý rok jsme mu za to vděční, protože je jen málo renomovaných médií, která dají podobný prostor žánrové literatuře a SF/F zvláště.

Bohužel stejně jako každý rok si Boris neodpustil něco blábolivých vět, letos asi nejvíce u kategorie **Kniha roku***, kde píše:

František Novotný: Hvězdné hry (Nová vlna)

Je to smutné, ale knihu roku bychom měli definitivně přejmenovat na cenu útěchy. Znovu: jakou má logiku, že na knihu roku mohou být nominovány všechny knihy nominované v předchozích kategoriích? [1] Byl by takový problém omezit výběr pouze na publikace, které svou kategorií vyhrály? [2] Případně prostě jen sečíst hlasy všech knih a říct, tahle jich dostala nejvíce? Protože dokud to bude chodit takto, tak se Akademie nezbaví pověsti malé sekty připravující představení pro kamarády. Když Novotného povídky nevyhrály ani vlastní kategorii, mělo smysl je nominovat – vzhledem k provedení a nadstandardní výbavě – třeba jako počín roku (protože taková pocta klasikovi žánru prostě mezi počiny roku patří). Takhle si je třeba přiznat, že sice vyhrál, ale cena je to druhořadá, nikoliv ta, jíž by mělo celé celoroční snažení vrcholit.

Kdyby své návrhy soukromě poslal vedení Akademie, nejspíše by dostal stejně soukromou odpověď, ale když se potřeboval vyjádřit na respektovaném webu, dostane se mu rovněž veřejné odpovědi.

I v minulosti se občas stalo, že se po roce někdo ozval s tím, že navrhl skvělá vylepšení a ptal se, proč je tedy pořadatelé nerealizovali? Mohl si z toho pak odnést dojem, že byl arogantně ignorován a že Akademie o žádné změny vedoucí ke zlepšení nestojí.

Tak aby se to za rok neopakovalo, okomentuji pro Borise už dnes jeho návrhy věnované současnému vedení Akademie:

Bod 1) omezit výběr pouze na publikace, které svou kate-

gorii vyhrály, by kupodivu problém byl, přinejmenším by to z dvoukolového systému hodnocení udělalo trojkolové. Což asi ve vesmíru čistých idejí není takový rozdíl, ale v reálném světě, kde Akademici obtížně hledají čas na práci se dvěma formuláři, by pro ně ten třetí navíc mohl být přítěží.

Bod 2) zase naznačuje, že navrhovatel neví nic o práci Akademie jako celku, někteří Akademici hodnotí jen domácí a jiní jen překladovou tvorbu, což je zcela v pořádku, každý by si v Akademii měl najít prostor pro uplatnění tam, kde se nejvíce vyzná, potažmo alespoň orientuje. Lze tedy očekávat, že prostý součet hlasů by vedl k tomu, že by se Kniha roku opakovaně vybírala z kategorie hodnocené nejvíce Akademiky.

Oba návrhy navíc svědčí i o chabých znalostech historie Akademie, ještě před pár roky bylo předmětem kritiky, když jedna kniha zvítězila ve více kategoriích. Martin Šust kvůli tomu dokonce vymýšlel poměrně složitý systém založený na vytváření hierarchie jednotlivých kategorií. **ZR**

* Celé na: www.iliteratura.cz/Clanek/39897/ceny-akademie-sci-fi-fantasy-a-hororu-2018

Odposlechnuto

Umírá starý cikán a místo faráře si pozve předsedu místní organizace KSČ, že chce vstoupit do strany.

„A proč, prosím tě, chceš vstoupit do strany?... celý život jsi volný jak vítr a teď tohle?“ A cikán na to: „Když už má někdo umřít, ať je to komunista!“.

Na tchánovi se mi líbí, že to je takový rozvázný muž nepodléhající momentálním hysteriím.

Například tu kliku od záchodu neopravil od roku 2001.

@dojnice

Četl jsem někde, že skvělý způsob, jak zhubnout, je jíst nahaj před zrcadlem.

Myslím, že to funguje, protože než se stihnu přežrat, tak mě většinou z restaurace vyhodí.

Hořící Španělsko v Hořícím koni je hodno filmu

Román *Hořící kůň* (2017) nebude zdaleka posledním literárním počinem Františky Vrbenské. A to navzdory tomu, že prý komusi říkala něco podobného. Spisovatelky toho napovídají!

No, ale nedivil bych se, kdyby to Františka Vrbenská skutečně prohlásila v momentě krátce po dokončení eposu. Ten je rozsáhlý a propracovaný a málokteré jeho složce chybí znalosti i šarm. Realizovat takové dílo byla koneckonců „kláda“. To pak jen vydechnete.

Když ovšem „nějaký“ pan Elton John praví, že „jede poslední turné“, tak tuším, že se takové skladatelovo prohlášení ponese Evropou v tom samém stylu, jako když (jinak pravdomluvná) Františka Vrbenská vzdychne: „To byl můj poslední román. Jsem utahána.“

Ale rozdíl přece najdu. U Eltona se zcela jistě jednalo o marketingový výrok. U české spisovatelky skutečně jen o kratinký sen únavy. Na to má každý právo.

Pokuste se ostatně spíchnout 420 stránek a neříct v poslední den práce poeovsky či přímo havranovsky „už víckrát ne“, či aspoň „nikdy víc tak rozměrné sousto“.

Františka Vrbenská nicméně měla, a to taky uzejme, zkušenou spoluautorku v Lucii Lukačovičové (nar. 1980), takřka o třicet let mladší autorce čtyř románů a víc než sta povídek. Obě dámy poji vedle dalších aspektů dva faktory. Kulturní antropologie a vzdělání knihovnic. Ale zpět k nadpisu naší reference, a pokud jím snad naznačuji, že se poufí hrdinů *Hořícího koně* dobře hodí k filmovému zpracování, teď nemůžu než dodat: „Snad se dočká i překladů a támhle se jako první jazyk hlásí španělština.“

Ruku zvedá plným právem. *Hořící kůň* se svou hřívou vpaluje rovnou do Španělska roku 1017 a tenkrát (byl jsem u toho) sestávala ta zenová zem z přehrášle hrabství, království a dokonce emirátů. Ano, emirátů, vždyť muslimům náležela většina ohromného území. Mimo jiné řeka Tajo, Madrid, veškeré území Toleda, Zaragoza, Tortosa, Valencie, Córdoba, Granda, Málaga a Sevilla. – Křesťanský svět ale zůstal na severu, a to včetně Asturie, Kastilie, Navarry, Aragonie, Barcelony a Santiaga de Compostela, kam Lucie Lukačovičová nedávno vykonala tradiční výšlap z Portugalska.

Toto tisíc roků staré sousedství obyvatel věřících v Ježíše a obyvatel ctících Mohameda ale neznamenalo jen krev či permanentní válku. Byly to i časy míru a uzavírání více i méně výhodných dohod mezi oběma tábory. Ale ony smlouvy bohužel byly často dočasné a je otázka, zda někdy vůbec někdo minil některou 100% upřímně. „Řezalo se to tam,“ poznamenal zrovna přes rameno mi nahlížející syn a nejspíš není vedle; ale sám jsem studoval tohle období španělské historie (na rozdíl od autorek) jen letmo.

Jen letmo, iluzi ovšem nemám, a to zvlášť když zaslechnu příboj a vybavím si Biskajský záliv. Už jsem tam dlouho nebyl,

ale vím, že se po Atlantiku hrnuly tehdy k pobřeží útočné drakary. Vikingové na jejich palubách si pak nebrali servítky; a třebaže jejich krev naprosto nevěre, prahli vydrancovat ve Španělsku maximum. Tolik tedy k realitám, avšak autorky využily metaforu fantasy (i tak to lze říct), i přidejte do mely některé živoucí bohy a sněte, že prahnou odepsat jak Ježíšovy věrné, tak bojovníky vzývající islám.

Nebudou-li tedy ještě předtím sami vykucháni, spáleni a vyklučeni. A pak? Nato tudy kráčí démon. Strašlivý čaroděj. Nu, jej nevyklučí nikdo, a my máme jedinou šanci. Co když se aspoň nepatrně transformuje on sám?

Ale nemíním jen metamorfózy vzhledové, mělo by dojít i na vnitřní postoje. Spin de Mul totiž není jen ryzí „přírodnina“ (a tedy možná narážím na Urbanova *Hastrmana*), a přece nějaké má. Ale „supi se před ním ukrývají mezi oblaky a vlci vždy zrychlí běh,“ když k nim dolehne jeho odporný pach. A ne, nevyskytuje se mezi živáčky (včetně nás, lidí) nikdo, kdo by se netoužil dalekým obloukem vyhnout té zrůdě. I vy byste utíkali. Letěli o život. Vždyť ta zrůda umí zkřivit nejen svá ústa, ale zkříví či pohltil i samu duši.

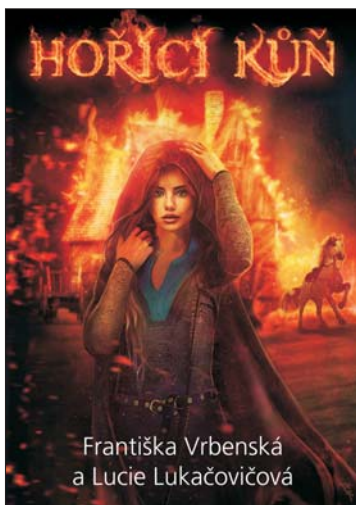
Kvalita románu *Hořící kůň* je nepochybně generována i touhle zlou, ale vlastně ne zcela jednoznačnou, ba něčím nešťastnou figurou.

Asi jako i kvality *Fantoma Opery* jsou dány přítomností titulní entity, ať už ji generoval pozoruhodný Gaston Leroux či Francis Lloyd Webber. Nu, a posledně jmenovaný „klavirista“ sice na vydání *Hořícího koně* nepřispěl ani jedinou americkou vindrou, ale kdo ví. Snad by podobné vejce i snesl, kdyby byl požádán. A kdyby získal šanci si rukopis předem prolistovat. Ale nesměšujeme žánry a nepřehánějme asociace a obdivuhodným bez debaty je, s jakou grácií i jistotou si *Hořící kůň* našlapuje v reálné hlině dávných Španěl. A že ctí logiku i tam, kde by někteří psavci nemístně popustili uzdu a uvolnili pobřežní hráze fantasmagoriím. Tou *Hořící kůň* věru není a tam, kde by jiný podlehl podobnému svodu, kočírují dvě ženy kočár pomalu a takřka v modu cestopisných příběhů Julia Verna. Do jisté míry to dokládají už tituly všech čtyřadvaceti kapitol, které vám v roli „ecovského“ přítele výčtů a seznamů vyjmenuji:

Navarra, Artasoma, Infernuko Zubia, Jaca, Sierra de San Miguel, Huesca, Zelhayburu, Bidarray, Tudela, Nive, Pallars, Ebro, Suverte, Ribagorza, Arán, Sierra de la Demanda, Broto, Zugarramurdi, Ainsa, Santiago de Compostela, Manjarín, Medinaceli, Numantie, Arlobi.

Nejsou to zařikávadla, ale... Dýchlo to na vás horce a aspoň krapet?

Ale Františka Vrbenská a její spolupracovnice poetické názyv ještě doplnily podtituly a příkladem nechť jsou třeba násled-

dující souhry: *Huesca. Démon přichází; Zugarramurdi. Jeskyňě čarodějnic*. A způsobu, kterým kupředu pobízejí, ba ženou děj, odolá málokdo. Ani zdaleka to nebudou jen přátelé fantasy a opravdu je lehké podlehnout. Příčinou toho jsou podle názoru některých zlomky archetypální paměti. Jako lidé totiž asi musíme mít někde zaklíčovanou touhu po podobných příbězích a je nepochybné, že je mnozí na papíře přetaví v hotové červené knihovny. Anebo v krváky. Také v *Hořícím koni*, pravda, dojde na vyhrězlá střeva a explicitní líčení a sledujeme též osudové setkání páru a vývoj citů, nicméně styl a způsob zpracování je škvárovitosti prost a místa nenajde ani laciný sentiment. Paraseky jsme takovým přísadám vzdáleni. Zato cítíme zvědavost, napětí, ohromení, okouzlení a dojetí a v duchu jsem i já tím Baskem, který má srdce plné svého grošáka, ale potká i osířelou dívku.

Prostý bojovník, obyčejná služka a jejich souhra. Uvěříme, že jsou jako zrna španělské písčiny v příboji a soukolí společnosti. Uvěříme, že jako pár mohou zhatit i záměry nejmocnějších a že bezpodmínečně není nutno, abyste akt plánovali *tak dopodrobna* jako třeba onen posléze odmrštěný partner zámecké průvodkyně Pišťalky v jednom známém českém filmu. – Dost událostí dějin je mimoto předurčeno a hle, s párem statečných a se zrůdným Spin de Mulem spějeme ke katarzím a pointám.

A zde se aspoň krátce zastanu fantastiky jako takové, anžto bývá mnohými nadále odsouvána do ghetta. Některými bídými kritiky hlavního proudu je až programově pomíjena a nezkoumána. „Ale proč? Proč utíkají?“ ptám se.

Už tisíckrát přece bylo (a nejen K. K. Kudláčem) zdůrazněno, že literární kvalita nesouvisí s mody *fantaskní-nefantaskní*, ale rozlívá se oběma. Přesto se dejme tomu bohemista VN před *Hořícím koněm* ani nezastaví (to jednoduše vím, anžto jej znám) a jednoduše si nenajde čas, jak mi sdělil. A proč by jej také hledal? Říká si, že má už svou zkušenost s žánry, a instinkt mu prý napoví, ať nemarní čas na nižším levelu. Není však většího omylu; a nezná snad Kafku a Orwella a Čapka a Františka Novotného? Zná. Jen Františku Vrbenskou a Lucii Lukačovičovou moc ne.

Vladimír Novotný je jistě neodsoudí, ale odmítá už dopředu jakkoli objektivně analyzovat jejich díla. Chyba, chyba chyboucí. Právě tak totiž přijde o chvíle chvil, které překonají mnohé „perly mainstreamu“. Fantaskní fikce (a právě ona) přechásto vypoví o životě a světech víc než mnohá fikce zhoľa nefantaskní, obrazotvornost jejíhož původce často byla rovna nule.

Ale k *Hořícímu koni*.

Podobně jako některá nejslovutnější díla fantastiky, i tento román disponuje *Slovníkem*. To prozrazují, ačkoli jsem se o tom nejdřív nechtěl zmiňovat. Proč ne?

Znám bohužel i docela inteligentní osoby, které právě beletrie doplněná rejstříky cizojazyčných výrazů odrazuje. „Ó, jé!“ zvolají. „Ó, vy autorky. Nedokázaly jste si poradit bez toho?“

To aspoň namítal jeden takový rozumbrada, který se každoročně účastní Světa knihy v Holešovicích. A to prý mám každou chvíli listovat na konec? – Ne, nejde o zralého čtenáře.

I tomuhle nezralému tupci bych však rád mezi údery nazna-

čil, že je v *Hořícím koni* jen *velice krátký* slovník, tedy s ohledem na předchozí čtyři sta stránek, a že autorky přece až imponujícím způsobem překládaly hned z desítky jazyků. Z arabštiny, aragonštiny, galicijštiny, hebrejštiny, kastilštiny, katalánštiny, okcitanštiny, baskičtiny a dokonce i z norštiny a z latiny.

A že i z baskičtiny? Dostáváme se tím k *euskaru*, což je poněkud záhadný a právě baskický jazyk, u kterého budete i co nejagilnější experti jen marně pátrat po přibuzenství s jakoukoli jinou světovou řečí.

Byl snad onen jazyk v některé chvíli svržen z vesmíru a nějakého tamního mimozemského plavidla? Nevím. Ale Lucie Lukačovičová si jej rozhodně zamilovala.

Co říct závěrem? – Je to možná subjektivní dojem, ale řekl bych, že nastala doba, kdy se mnoha lidem stíženým i úplně nefantaskními kletbami (nemoc blízkých, nespravedlivě nízká mzda, šikana od spolužáků) přihodí to, že náhle jen přežívají. A nežijí více a trápí se a... A někdy bohužel tak dlouho, až tomu uvynou a mají utrpení za normál. Ani víc nebojují, anžto proti normálu přec není proč brojit; a jak se taky, vážení, bít s něčím, co ani nevnímáme?

A existuje vůbec onen útisk, když ho už nevnímáme?

Existuje!

A máte místa a světy, kde se té poroby sice v horečkách, ale zbavíte.

Někdo jen dočasně, ale jiní navždy. Rovněž o tom je *Hořící kůň* a autorky děkují Vojtěchu Půlpánovi (za odborné posouzení bojových scén a cenné rady) a Jiřímu Vrbenskému (za inspirativní konzultace a počítačovou podporu).

Ivo Fencel

Františka Vrbenská a Lucie Lukačovičová: *Hořící kůň*, Epocha, Praha 2017, ilustr. Žaneta Kortusová. 440 stran, 359 Kč

Z předchozího díla Františky Vrbenské:

Čas hradů v Čechách (trilogie, 1994-1996)

Labyrint půlnočního draka (trilogie, 1998-2000, autorka za ni byla oceněna čestným titulem Lady fantasy)

Stín modrého býka (2001, 2005, několik ocenění; spoluautorem je Leonard Medek)

Oheň v kapradí (2004, spoluautorem je Miroslav Zachariáš)

Vítr v piniích (2009, spoluautorem je Jakub D. Kočí, nejlepší kniha roku podle Akademie SFFH)

Naganty a vlčí máky (2011, próza, jejíž postavou je i Jaroslav Hašek)

Z dosavadního díla Lucie Lukačovičové:

Vládci času (2007)

Stanice Armida (2012)

Cesta rudé tanečnice (dva svazky, 2013)

Detektivní kancelář Sirius (2013)

Zelený drak, karmínový lev (2015)

Odposlechnuto

Babiš je prý slovenská pomsta za rozdělení republiky, ale co jsme proboha udělali Japoncům?

Rozhňevané mladé ankety

Drtivá většina lidských snah směřuje k frustraci. Alespoň těch mých. V občanském životě jsem učitel na gymnáziu. Organizuji pro své studenty nejružnější aktivity – dramafák, tvůrčí psaní, večerní divadla, v dubnu a květnu nás čeká série autorských čtení (jste srdečně zváni!), proběhly dva Literární víkendy (pozveme si autory, ve škole se i spí, na sobotu je připravena „Velká noční hra“, což je něco mezi Pevností Boyard, táborovou bojovkou, literární únikovkou a zážitkovou pedagogikou), pro veřejnost chystáme akce v rámci festivalu Den poezie, máme výměnný pobyt s gymnáziem v Budapešti... A všechno mě to baví. A všechno to má smysl. Nebo si to aspoň namlouvám. Je nomže nerad kohokoliv do čehokoliv nutím. Takže přestože příprava Literárního víkendu zabere měsíc až dva (v pětičlenném týmu), výsledek (a ručím za to, že je skvělý!) okusí deset až patnáct žáků. Na výměnný pobyt máme problém sehnat dvanáct nadšených účastníků. Do divadla jde někdy až dvacet lidí. A někdy třeba jenom pět. A tak dál.

S anketou Kniha roku Sardenu je to podobné. Na Silvestra rozešla hromadné e-maily redakcím a lidem, kteří mají k fantastice co říci. Měsíc čekám, jestli mi někdo odpoví, dvakrát připomínám, že se těším na odpovědi. Týden to vyhodnocuji a chystám, dohledávám údaje o knihách, kontroluji, zda byly vydány v daném roce, kdo je překládal, zda se na nich respondent nepodílel a podobně. Vždy se sejde velké množství odpovědí, které varují jedině téma: moc jsem toho nečetl, necítím se na to, abych cokoliv nominoval. Dobře. Beru. A pak vyjde nové XBčko a třešnička na dortu v podobě úvodníku Vlada Říši:

„Jak ošemetné je hodnotit literaturu, byť tak specifickou, jakou SF je, víme všichni, kdo jsme se někdy pustili do porotcování. Přesně to jsem si opět uvědomil, když jsem byl požádán, abych vybral jednu až tři knihy loňského roku, které považuji za hodnotné.

Kde ty doby jsou, kdy jsem se pyšnil, že jsem četl vše, co ve sci-fi za rok vyšlo. Jen v lednovém čísle našeho časopisu (tedy knihy vydané v prosinci minulého roku) je kolem sto třiceti knížek. Vynásobíme-li si to dvanácti (i když některé měsíce jsou slabší), tak se určitě dostaneme k číslu 1000. To se prostě učít nedá, ani kdybyste byli důchodce a nedělali nic jiného, než čtli.

Jaké je řešení? Nevím. Už kdysi pánové Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř zpívali v jedné písni:

*Statistika nuda je,
má však cenné údaje,
neklesejte na mysl,
ona vám to vyčíslí.*

*Jenže statistika umění nevyčíslí,
i když si to lidé myslí...
(aspoň někteří)“*

Tak ale do prčic už! Anketa Kniha roku Sardenu se přece naopak snaží tento problém řešit. Pojďme si to v klidu bod po

bodu vysvětlit – a pokud to, co píšu, není dostatečné nebo v tom shledáváte nějakou chybu, budu rád, když dáte vědět v komentářích nebo na mail.

První a základní premisa: nikdo není povinen se jakýmkoliv způsobem podílet či účastnit. Účast v anketě je dobrovolná. Přesto věřím, že jde o společný zájem všech, kteří se o fantastiku aktivně zajímají.

Myšlenka na anketu podle vzoru Knihy roku Lidových novin se objevila v roce 2014. Vždy když v prosinci Lidovky přijdou s Knihou roku, koupím si ono sobotní vydání a přečtu je. Celé. Názory všech těch 192 osob (tolik respondentů bylo v roce 2017). Přepíšu si knihy, které mě zaujaly, o něčem, co jsem třeba zavrhl, zjistím, že jsem to zavrhnout neměl, upravím si názory, dozvím se něco nového. Dobře, možná jsem blázen a knihomol, ale sakra, baví mě to. A věřím, že mezi čtenáři fantastiky jsou podobní blázni. A protože nevím, že by podobná anketa o fantastice existovala, přišel jsem s návrhem anketu zavést.

Anketa přináší možnost prezentovat osobní názor – a čtenář ankety má možnost tento názor konfrontovat s dalšími názory, protože jsou všechny hezky na jednom místě. Nikdo nepředpokládá, že respondenti četli všechno. A pozor – nikdo nepředpokládá, že půjde o reprezentativní výběr. Četli jste v roce 2017 z fantastiky jenom Kotletu? A líbil se vám natolik, abyste ho uvedli do ankety? Super, sem s tím. Četli jste v roce 2017 z fantastiky jenom Kotletu? A nelíbil se vám natolik, abyste ho uvedli do ankety? Super, sem s tím. Jasně, odpověď nezasáhne do výsledků ankety, ale bude zveřejněna. A to je to podstatné.

V roce 2014 se to na Sardenu ještě nestalo. Chvilí trvalo, než se řeklo, že do toho Sarden půjde a že je to dobrý nápad. V roce 2015 jsme už věděli, že anketa bude – a v březnu 2016 jsme čtenáře poprvé seznámili s výsledky. V průvodním e-mailu pro redakce všech webů a časopisů, na které jsem byl schopen získat kontakt, stálo mimo jiné toto: „Jde v jistém smyslu o alternativu k Cenám Akademie science fiction, fantasy a hororu, jakkoliv jim nechceme konkurovat ani s nimi soutěžit. Rádi bychom navázali na anketu Kniha roku Lidových novin, ovšem výhradně v oblasti fantastiky. V první řadě nám jde o to, abychom mohli prezentovat jakousi mozaiku preferencí u osobností, o nichž se domníváme, že mají k fantastice co říci.“

Zopakuji: o alternativu k Cenám ASFFH. Podle čeho se má český čtenář rozhodovat? No jasně – oblíbení autoři, doporučení kamarádů, časopisy, weby, nakladatelství, tohle všechno a ještě víc. A ve výrazné míře ceny. Nominace na Man Bookerovu nebo Pulitzerovu cenu znamená několikanásobně vyšší zájem o danou knihu. Jsme v ČR. Je to tu menší, ale i tak Ceny ASFFH každoročně rozvíří emoce – a pokud na trh vliv nemají, mají přinejmenším potenciál vliv mít. S Knihou roku vířit emoce nechceme. Chceme nabídnout alternativu: zajímáte se o to, jaké byly nejlepší knihy v roce 2017? To my nevíme. Ale můžeme vám říci, co zaujalo ty, kteří se fantastikou zabývají. Uděláme z toho závěr (aby to čtenář nemusel lovit sám), vytáh-

neme tituly, které byly jmenovány nejčastěji. O jejich kvalitě to nemusí nic vypovídat. Osobně si naopak rád zalovím v „margi-nálních“ (letos mě zaujala třeba Alenčina noční mūra v Říši di-vů; nominoval ji pouze a jenom Jakub D. Kočí, nikdo jiný si nevzpomněl nebo to neuznal za hodno zmínění; gamebooky jsem hrával v 90. letech – a při čtení komentáře jsem si říkal, že je možná čas oprášit ty prachem zaváté časy...).

Zopakují: *nechceme Cenám ASFFH konkurovat ani s nimi soutěžit*. A přes všechny objektivní výhrady (viz polemiky z minulého roku) jsme za Ceny ASFFH rádi. Ale tohle je anketa. Tečka.

Zopakují: *v první řadě jde o to, abychom ukázali mozaiku preferencí u osobností, o nichž se domníváme, že mají k fantastice co říci*. Anketa není soutěž. Nevybíráme *nejlepší* knihu (co to vůbec je?). Nerozdáváme ceny (kde bychom na ně vzali? Sarden děláme dobrovolně ke svým vlastním zaměstnáním, studiím a podobně). Informujeme čtenáře, komunitu čtenářů fantastické literatury. Jasně, výsledkem je jakýsi žebříček. Lidé mají rádi žebříčky. Ale důležité nejsou počty, důležitá je možnost přeciť si zajímavé názory zajímavých lidí na zajímavé knihy.

Původní záměr byl, aby anketa byla „nadnárodní“. Respondenti pošlou tipy, já to zpracuji, výsledky poskytneme ostatním webům a časopisům. Článek zadarmo – a článek, který většinu čtenářů zajímá. Protože – wait for it – lidé mají rádi žebříčky. Ostatně, výsledky pravidelně publikují na Dagonu, Dětech noci, na Vlčí boudě (i když letos zatím ne...) a v Interkomu. To není špatné! Jo, a nemusí se to jmenovat Kniha roku *Sarden*, jakkoliv se už počítám za zdejší inventář a Sarden je domovská planeta ankety. Jenomže jsme nevěděli, jak to dopadne, chtěli jsme anketu „stabilizovat“, nabídnout ji jako „nadnárodní“ až po pár letech. Zatím to vypadá, že stabilizace znamená trvalé snižování počtu respondentů. První rok jich bylo 44, druhý rok 35, letos 28. A teď šiju i do vlastních řad – ze Sardeny jsme přispěli tři...

Těch, kteří to s fantastikou myslí vážně (tj. soustavně ji sledují, zajímají se, čtou recenze, diskutují, jezdí na cony...), je

v ČR hrstka. Přesto si myslím, že sto lidí by se našlo. A dokud bude mít alespoň deset lidí pocit, že má smysl mi zaslat odpověď, budu pokračovat. Stejně jako se všemi těmi aktivitami pro studenty, které jsem zmínil na úvod. Ale trocha spolupráce od těch, kteří se (zatím?) drží stranou, by neškodila. Každý respondent s tím může strávit čas dle svých možností a tužeb – stačí se během minuty zamyslet a během další napsat tři knihy, které se vám líbily. Nebo si s tím můžete vyhrát, popřemýšlet, napsat rozsáhlý komentář. Nebo jste v předchozím roce nic z fantastiky nečetli, ale doporučili byste skvělou knihu z oblasti literatury faktu. Nebo jste nečetli nic z loňského roku, ale konečně jste si doplnili knihy, které vyšly v roce 2014 – a dvě z nich vám přijdou jako hodny zmínky. Sem s nimi. Sem s tím vším. Nepřemýšlejte, jestli máte dostatečně načteno nebo jestli je tato kniha kvalitnější než tamta. Napište knihy, které považujete za hodnotné. To je jediné kritérium, zcela a záměrně silně subjektivní. Až budu zpracovávat výsledky, už si z toho vyberu relevantní informace.

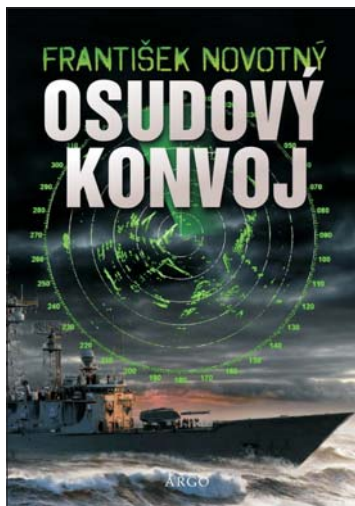
Parafrázujeme si Viktora Dyka: opustiš-li anketu, nezahyneš, opustiš-li anketu, zahyne. Vzhledem k tomu, jak byla tato báseň zneužita po roce 1948, jsem ten citát možná nevybral úplně dobře. Ale chápete mě, ne? Anketa není povinnost. Třeba se na to vykašlu a nikdo to po mně nepřevezme. Svět se nezboří. Jen holt bude o pár doporučení méně. To je vše. A teď mě omluvte, jdu dočíst Dobrodružství Jeronýma Moucherata (díky Pepovi Horkému) a pak se pustím do Manaragy Vladimíra Sorokina (díky Petru Hetešovi). Shodou okolností dva zajímavé tituly, které mi unikly a na které jsem přišel díky anketě. Protože takhle nějak to má fungovat.

Dodatek:

Za zpětnou vazbu, krocení emocí a uvědomění si faktu, že mi nejde o konfrontaci či provokaci, ale že se snažím řešit problém, děkuji Janu Czechaczkovi.

Na tomto místě se také sluší poděkovat všem, kteří do ankety přispěli či přispívají. Tento článek není o vás, vy jste ti dobří.

Jan Křeček

František Novotný: Osudový konvoj

V Osudovém konvoji je zachycen příběh jachtaře Davida Marka, jenž má přepravit z Bostonu do Evropy ruskou loď Oněga. Zatímco čeká na své společníky, tráví volný čas poznáváním památek. Při prohlídce domu revolucionáře Paula Revera upoutá jeho pozornost záhadný stolní orloj a neznámá kráska, ne nepodobná filmovým hvězdám třicátých let. Příležitost k seznámení však zničí výbuch bomby v blízkém okolí a totéž se opakuje i při setkání příštím. Tentokrát však Marek krasavici pomůže a zjišťuje, že je to krajanka – hraběnka Erwina Dubská. A zjevně skrývá tajemství... Píše se rok 1946 a ve světě stále zuří válka. Pro Spojence se nevyvíjí příznivě: Velká Británie je v obležení a hrozí jí kapitulace. Zachránit ji může konvoj HX 402 s pohonnými hmotami, potravinami a dalšími zásobami, který se formuje v Halifaxu v Novém Skotsku. Z Bostonu ho má doprovodit eskadra britských protiponorkových plavidel. K nim patří také zbytek někdejšího loďstva federalizované habsburské monarchie: fregata České eskadry Podunajské federace SMS Jizera. Na její palubě je poručík David Marek pověřen dopravit do Británie dvorní dámu císařovny Zity, slečnu Erwinu Dubskou. Ženu, kterou léta beznadějně miluje... *František Novotný: Osudový konvoj, Argo 2018, 374 str., vázaná, 348,- Kč*

Dlouhá cesta žen

Na rozdíl od jiných komentátorů, sledujících situaci asi z odlišných úhlů pohledu, nepovažují řadu *Lehké fantazino* za další krůček v nelehkém boji za ženskou rovnoprávnost na poli české a slovenské fantastiky¹, nýbrž za monument vztyčený na oslavu dokonaného vítězství.

Pokusím se to doložit ohlédnutím pamětníka, který měl možnost sledovat změny postavení žen a dívek – autorek posledních pětadvaceti let obecně a při jejich prosazování v Ceně Karla Čapka zvláště. Omlouvám se, že tedy můj text bude sušší a více zaplaven čísly, než je na stránkách krásné literatury zvykem.

Před Cenou Karla Čapka je jen obtížné odhadovat, kolik žen a dívek se pokoušelo prorazit s fantastikou, potažmo jak velký díl z nich tvořily ty, kterým se to podařilo. Dle bibliografií v roce 1980 z pěti českých a slovenských knih vydaných žijícím autorům patřila jen jedna ženě. O rok později činilo toto skóre šest ku jedné (cca 16 %), a stejně tak v roce 1982, kdy už trochu utuchal tlak normalizačních opatření a počet povolených a vydaných knih fantastiky se zdvojnásobil (a skóre tak činilo dvanáct ku dvěma).

Ačkoli jde o příliš malý vzorek a výsledky jsou možná více než genderovými poměry autorské obce ovlivněny „kulturní politikou“ vládnoucí státostrany, zdají se tato čísla naznačovat mužskou dominanci, kterou starý režim navzdory všem proklamacím překypoval. Nicméně bylo by asi nespravedlivé připisovat mu veškerou „vinu“² za tento stav.

Ve zmíněném roce 1982 totiž poprvé máme k dispozici sadu objektivních dat o režimem nekorigovaném zájmu psát fantastiku, včetně údajů, ze kterých lze již odhadovat skutečnou situaci na poli tzv. „ženského psaní“³ fantastiky a které nám spolu s údaji z následujících let umožní odhadovat nastávající trendy. Prvního ročníku Ceny Karla Čapka se zúčastnilo 127 autorů, z toho 19 žen, což je zhruba 15 %, tedy takřka stejný poměr mužů a žen jako v produkci fantastiky oficiálních nakladatelství. Procento autorek soutěže Ceny Karla Čapka pak v následujících letech s mírnými výkyvy rostlo, až v roce 1989 dosáhlo cca 20 %.

Protože ale i ve fantastice platí, že není důležité zúčastnit se, ale zvítězit (nebo se alespoň objevit na pomyslných stupních vítězů a strhnout na sebe trochu pozornosti), zajímá nás vedle zastoupení i úspěšnost autorek. A ta v prvních letech není nijak slavná⁴, v roce 1982 se mezi prvními třemi neumístila žádná z autorek, a dokonce se neobjevují ani mezi držitelkami čestného uznání. V následujícím roce se mezi patnácti oceněnými objevuje první žena Ivana Holcbachová⁵, stejně tak jako v roce 1984, kdy se mezi oceněné dostala profesionální scenáristka Dagmar Outlá, která jednorázově zabloudila do krajiny fantastiky⁶. Následující dva roky hrála roli jediné ženy mezi vesměs mužskými vítězi (na nebudovaných místech) Eva Hausarová⁷, která pak v roce 1987 jako první žena dosáhla stupně vítězů na druhém místě⁸ a se zatím jen čestným umístěním na sebe v soutěži poprvé upozornila Vilma Kadlečková⁹. Konečně v roce 1988 Eva Hausarová jako první žena získala v osmém ročníku existence soutěže Cenu Karla Čapka¹⁰, jako jediná další žena, v těch letech tedy spíše ještě děvče, ji doprovodila s čestným uznáním Vilma Kadlečková.¹¹

V revolučním roce 1989 opět podíl žen mezi vítězi poklesl na jedno čestné uznání pro Ingrid Jelínkovou¹², aby v roce 1990 jako druhá žena v soutěži zvítězila Vilma Kadlečková¹³.

V letech 1990 až 1991 ale poklesl opět na 16 % i podíl zúčastněných žen, aby pak v následujících sedmi letech okolo tohoto čísla mírně osciloval. Co se však změnilo, bylo zastoupení krásnějšího pohlaví mezi vítězi, s výjimkou let 91 a 97 mezi nimi byla zásluhou Vilmy Kadlečkové a Jany Rečkové vždy alespoň jedna žena. Jana Rečková se navíc v roce 1998 stala třetí držitelkou Mloka.

Další zlom přichází s rokem 1999, kdy zastoupení žen v CKČ překonalo čtvrtinu¹⁴ celkového počtu soutěžících, a ženy obsadily tři z třinácti bodovaných míst. O rok později se mezi vítězi vedle Jany Rečkové¹⁵ objevují Ivana Kuglerová¹⁶ a Františka Vrbenská¹⁷ a z jedenácti oceněných míst jsou čtyři obsazeny autorkami (I. Kuglerová získala dvě). Stačilo pět roků a zastoupení autorek se z 25 % zvedlo na 35 %¹⁸. Nejméně

1 Aby nedošlo k omylu, sestavovatelky antologie nikdy nic takového netvrdily.
2 Uvozovky proto, že to tehdy alespoň u nás nikdo nepovažoval za nic špatného, šlo o součást přirozeného rozdělení životních rolí, takže použití slova vina je poněkud anachronické.
3 Tyto uvozovky proto, že tehdy ženské psaní znamenalo psaní žen, tedy to, co napsaly ženy a dívky.
4 Je možná potřebné připomenout, že porota byla v té době ryze mužská.
5 s povídkou *A pak...*
6 s povídkou *Jdi si zajezdit výtahama*
7 povídky *Glutamčín důležitý den* a *Golemčiny starosti*

8 *Spěte sladce, děti*
9 *Ten, kdo přišel z vesmíru*
10 za povídku *U nás v Agónii*
11 *Jednou bude tma*
12 *Jorikovo dobrodružství s panem Sakhim*, dle Julie Novákové předešla o generaci Kelly Linkovou
13 *Na pomezí Eternaalu*
14 pod kterou již nikdy nepokleslo
15 *Roztrháno*
16 *Povolání*
17 *Lov na křišťálové blesky*
18 pod kteroužto hodnotu již také nikdy nepokleslo

čtyři vítězná místa z jedenácti možných a vítězství v některé kategorii získávaly ženy i v následujících letech díky Janě Rečkové, Karolině Francové¹⁹ a Anně Šochové²⁰. Po krátkodobém poklesu v roce 2005, kdy ženy mezi vítězi reprezentovala jen Jana Jůzlová²¹, přichází rok 2006, kde počet žen přesáhl 40 % a získaly stejně jako v následujícím roce 6 ze 14 možných míst²². Podobně je tomu do roku 2011²³, kdy je sledovaný poměr střídavě 4 až 5 ze 14.

V roce 2012 dosahuje zastoupení žen v CKČ 45 %, Mloka získává Jana Vaňková²⁴, poprvé, a to v kategorii novela, vítězí Petra Slovákova²⁵ a ženy získávají nadpoloviční počet bodovaným míst – 8 ze 14²⁶. Od tohoto roku do současnosti již Cenu Karla Čapka (Mloka) získávají pouze ženy²⁷ a ačkoli se jejich počet pohybuje mezi 40 až 45 %, obsazují 50 a více medailových míst²⁸.

I poslední sledovaný rok získala Cenu Karla Čapka žena²⁹, a co se týče ostatních bodovaných míst, tak těch získalo „slabší“ pohlaví 12 z 15 čili čtyři pětiny neboli 80 %. Půjde-li to takhle dál, pak by bylo v logice věci, jaká byla naznačena v úvodu, začít pracovat na sborníku *Muži s ptakopyskem* ☺

Někdo by mohl namítnout, že pohled na scénu naší fantastiky pouze přes Cenu Karla Čapka je poněkud zužující. Zde si dovolím nesouhlasit, vždyť i mezi autorkami *Lehkého fantazijního* se z padesáti dvou nejméně třicet zúčastnilo této soutěže. (Ze zatím nejmenovaných ještě třeba Tereza Matoušková, Sanča Fülle, Petra Štarková, Anna Olejárová, Dagmar Lachmanová, Emma Surdu, Veronika Salášková, Radmila Tomšů.)

***

Prošli jsme dlouhou cestu autorek české fantastiky, během ní se nezměnilo jen poměrné zastoupení žen, ale změnila se i fantastika sama, a můžeme bádát, co je příčina a co následek. Zda to byla změna charakteru fantastiky, která k ní přivedla více autorek,

či naopak jejich větší zastoupení už samo postačilo nebo bylo dostatečné k tomu, aby proměnilo samotnou látku fantastických příběhů.

Samozřejmě můžeme v boji za emancipaci našich autorek pokračovat dále a dokazovat, že ženská fantastika není oceňována tak, jak by si zasloužila, protože sama kritéria kvality jsou

„mužská“³⁰, a že bude třeba dále autorky poučovat o tom, jak jsou utlačované a upozadované, případně zakládat katedry, které jim a nám teprve vysvětlí, co je dobré a co je správné. Za svou skromnou osobu bych ale doporučoval touto cestou již o moc dál nepokračovat.

Mám k tomu dva důvody. Tím prvním je, že převážná část fantastiky, o které v tomto textu, a troufám si říci, i v celém *Lehkém fantazijnímu* jde, je především zábava. A tak ji chápou nejen její autorky, ale hlavně i čtenáři. A čtenář je nakonec posledním soudcem, pokud jej věc nebaví nebo nezaujme, tak žádné osvědčení o ideové či jiné správnosti nepomůže.

Tím druhým důvodem je to, že už i ve fantastice představují čtenářky větší část čtenářské obce a jen těžko lze tedy hovořit o tom, že by bylo možné jim vnutit něco, co si nepřejí ony samy. Pokud podle údajů Akademie SFFH ze 160 nových českých a slovenských knih fantastických žánrů vydaných v roce 2016 „pouze“ 60 (místo žádoucích 80) napsaly ženy, bude to tak proto, že hodně čtenářek při volbě svých preferencí příliš nezhledňuje pohlaví svých oblíbených autorů.

A autorky české a slovenské fantastiky, ty mají dvě možnosti, buď začít bojovat s fiktivním nepřítelem žijícím v jakémsi pomyslném mužském světě, nebo poměřit síly samy mezi sebou, protože v aktuální současnosti nejlepší díla české fantastiky napsaly jejich kolegyně.

Zdeněk Rampas

(text vznikl jak příprava pro doslov Ženy se sovou)

25 Cvrček v krabíčce

26 odsud už nebudu ve vyjmenovávání úspěšných autorek tak podrobný, protože by bylo kratší jmenovat úspěšné autory muže

27 2013 Lenona Štiblaríková: *Bratislavská bludička*, 2014 Kristýna Sněgoňová: *Lék*, 2015 Barbora Čečáková: *Motýloletec a půlnočnice*, 2016 Veronika Barborková: *Zahrada*

28 2013: 7 ze 14, 2014: 7 ze 14, 2015: 8 z 15, 2016: 8 z 15

29 Jana Pažoutová: *Dům s Erinyemi*

30 v porotě CKČ v posledních letech mírně (asi o desetinu) převažují muži

19 Mlok za *Život je rafinované peklo*

20 2003 Anna Šochová: *Záskok*, 2004 Anna Šochová: *Výměna*

21 Mlok za povídku *Obojek*

22 Anna Šochová: *A Bůh to vidí*. Ženy získaly 6 ze 14 míst, a až na kategorii román všude dosáhly prvního místa.

23 rok 2010: 4 ze 14 a Mlok pro Miroslavu Dvořákovou za novelu *Kazisvět*, rok 2011 je pozoruhodný i tím, že tehdy naposledy získal Cenu Karla Čapka muž, byl to Martin Gilar (s povídkou *Zamrzlý vesmír*).

24 *Posedlost*

Tomanovy fantazie

Redakce časopisu *ABC mladých techniků a přírodovědců* se vždy snažila přinášet svým čtenářům mimo poučení a zábavu, vyplývající ze samotného názvu, také kus dobrodružství a napětí prostřednictvím povídek, románů na pokračování a zejména kreslených seriálů. Těch bylo za šedesát let existence nepřeberné množství. Mezi nejpočetnější autory se řadí domácí, tedy redakční pracovníci, přesněji řečeno scénáristé, protože kreslíři byli většinou jen externí spolupracovníci.¹ A mezi textaři hrál prim Vlastislav Toman, což by se jevilo vzhledem k jeho pozici dlouhodobého šéfredaktora jaksi pochopitelné, ale on se i přes počáteční potíže opravdu naučil psát kvalitní scénáře, ať už své vlastní nebo podle cizích (ale i svých) literárních předloh.

Sám o tom vypovídá: „Kdoví, co nás v době přípravy prvního čísla nového časopisu *ABC* osvitilo, že jsme zařadili kreslený seriál *Za tajemstvím hlubin, jehož dětští hrdinové prožívají svá dobrodružství u vědců v Sovětském svazu. Byl to můj námet a také prvotina, což je znát. Poprvé a také naposledy jsem na seriálu pracoval doslova ruku v ruce s kreslířem, výtvarníkem naší redakce Mirkem Liďákem. Kreslil totiž přímo v redakci, v mém nedokonalém scénáři kresbou leccos zachránil.“²*

Knížka, kterou jste právě dočetli, je tedy jakousi Tomanovou komiksovou sbírkou, kterou výstižně charakterizuje její název *Dobrodružství na Marsu i Zemi*. Všechny uveřejněné seriály pocházejí ze stránek *ABC* anebo tam mají svůj prapůvod. Až na jeden, *Odesílatel neznámý*, jenž měl premiéru v *Pionýrských novinách*.

Zapadlý majstrštyk

Komiksy *Odesílatel neznámý* (*Pionýrské noviny* č. 22-34/1965) a *Zajatci Torů* (*ABC* č. 10-12/r. 10; č. 1-4/r. 11; vše 1966)³ mají společného kreslíře, jímž je Jan Kristofori, který tehdy patřil k nejagilnějším tvůrcům časopiseckého kresleného seriálu na pokračování. Na svou dobu představoval realistický kreslířský styl Jana Kristoforiho (zejména v ZT) překvapující změnu ve srovnání s ostatními kreslenými seriály v tiskovinách, vyjímajíc pochopitelně humoristické komiksy. Nepokrytě západní styl kresby, odvážnější akční scény, detaily tváří a rukou, silné emoce vyjádřené slovy v tvarově rozprsklých bublinách, Stíny i Oni v tajemných (hrozivých) overalech, moderní design skafandrů, zejména helem, které mají pozemšťané v ZT zcela průhledné. A ještě tematika science fiction, přesněji spce opery. Pro Kristoforiho styl se nabízí úvaha, že dotyčný musel znát některé západní komiksy. Jedinou možností, mimo individuálního dovozu jednotlivých comics ze států na západ od nás, byl francouzský *Vaillant-Journal de Pif* (pozdější *Pif gadget*), který se už tehdy dal u nás objednat. Bohužel nám tuto domněnku samotný kreslíř už nepotvrdí. Na druhou stranu si nahuštěný děj obou seriálů a nedostatek místa vybral daň v podobě textových-vyprávěcích vsuvek a panelů.

Oba komiksy, i když vycházely v rozdílných tiskovinách, mají společné nejen autory a rok vzniku, ale i něco navíc, co se projevuje v obsazení postav i dějové skladbě. Nápadná je už shoda jmen Kay a Ljoša, jak se nazývají dva členové posádky, jež se v obou seriálech vydávají na průzkum. V ON je vzpomínána výzkumná raketa Koperník, jejíž velitelem byl prof. Martonov. V ZT vystupuje jako velitel expedice prof. Marton.

Přesto, že se děj obou prací odehrává na odlišných nezemských lokalitách (Mars a Kallistó), ve vyprávění je několik styčných ploch nepřímo propojujících oba seriály. Tak předně, neznámí mimozemšťané pocházejí z třetí planety v soustavě dvou sluncí. V ZT v šestém pokračování, pátém panelu se Kay hlásí mateřské lodi jménem Koperník, i když se původně i potom jmenovala Triton (ale to je spíše scénaristický úlet, svědčící, že oba komiksy se rodily ve stejnou dobu). Kosmická loď z planety Lea s hroznem kulových těles a následná vzpomínka prof. Martona na létající koule okolo Země, které neočekávaně zmizely (ZT 7. část), jako by vysvětlovala určitou pasáž z ON, kde zůstal viset otazník, odkud se vzaly a kam zmizely létající kulová tělesa přezdívaná Oka. Nabízí se samo vysvětlení, že havarované Oko z ON, nalezené na Marsu po srážce s lodí Koperník, je vlastně jedno z kulových průzkumných těles Leanů, které vyslali k Zemi, hledající spojení proti Torům (ZT 6.-8. část).

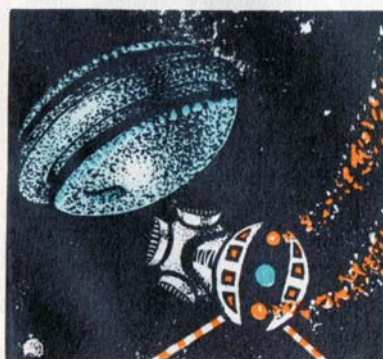
¹ V počátcích *ABC* byli výjimkou Miroslav Liďák a Jindřich Kovařík.

² Vlastislav Toman: *Můj život s ABC-áčkem*, Ostrov Praha 2005, str. 159.

³ Dále jen: ON – *Odesílatel neznámý*, ZT – *Zajatci Torů*.

POVĚST O BÍLÉ VELRYBĚ

PÍŠE V. TOMAN
KRESLÍ J. HANUŠ

Škoda, že oba komiksy tak nějak upadly do zapomnění (více ON), přestože nesly v sobě značný epický náboj, hodný rozvrstvení do několika delších dějových linií, které by se mohly setkat v nějakém grandiózním finále. Mají zárodek něčeho, co mohlo být v budoucnu rozvíjeno jako nějaká kosmická epopej propojující určité fantastické vize a záhadné události, které se odehrály v minulosti lidské civilizace a zanechaly po sobě stopy v bájích, pověstech i kronikářských zápisech. Všechny trumfy měl Toman ve svých rukou (hlavě), Žlutá planeta mohla mít svého (možná také) kultovního předchůdce. Navíc toto období se neslo pro V. Tomanu zcela jednoznačně ve znamení science fiction. Anebo tehdy prostě ještě nedozrál čas.

Vlastislav Toman po vyslovení otázek týkající se vazeb ON a ZT připustil možnost, že asi měl nějaké propojení v plánu, ale moc už si na to nepamatuje. Bylo to pro něj hektické období. Seriál ZT byl rychlou záchranou pro ABC místo „ze dne na den“ ukončených Kulišáků, podoba ABC se vzhledově i obsahově změnila a od září 1967 začal časopis vycházet jako čtrnáctideník, a Toman sám chystal do tisku sbírku povídek.

Pro spojitost mezi oběma seriály svědčí i to, že ON vznikl jako první a teprve potom se narodili ZT, využívající některé postavy i reálie z předchozího díla, asi proto, že to v tom okamžiku

bylo snazší a hlavně rychlejší, než vymýšlet zbrusu nový děj, kulisy i postavy. Když si uvědomíme dobu vzniku obou děl, musíme je zařadit k prvním moderním sci-fi komiksům u nás.⁴

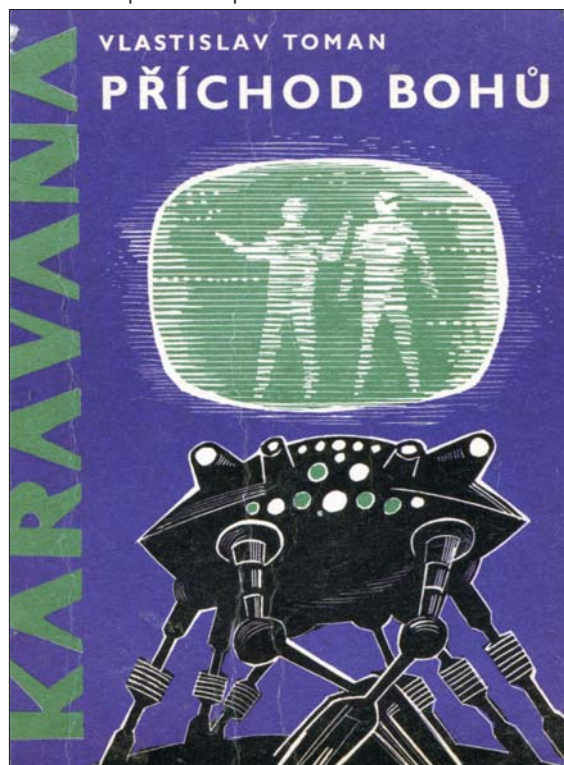
Ač scénář *Pověsti o Bílé velrybě* (1965) patří k Tomanovým prvotinám, výtvarná podoba kresleného seriálu v této publikaci pochází z letošního roku. Karel Zeman ji překreslil speciálně pro tento soubor. Původní komiks vycházel formou stripových proužků v letních číslech ABC (č. 10-12, r. 9, 1965) a jeho kreslilem byl Jiří Hanuš, který tehdy pro časopis ilustroval. Hanušovo výtvarné pojetí respektuje obrazy atmosféru kronik a tisku počátku 19. století, včetně dřevorytů nebo kreseb Rockwella Kenta k Melvillově románu. Svým tečkovacím stínováním dokonce zabloudil k hranicím pointilismu. K pocitu archaičnosti přispívá jemné barevné tónování, v každém čísle jiné, určitá topornost některých scén a také hranaté bubliny.

Karel Zeman vtiskl seriálu zase moderní vzhled malířskou kombinovanou technikou a celobarevností. Dynamickou kresbou i akčností výjevů na panelech jej posunul blíže očím i myslí dnešních čtenářů, kteří tyto aspekty přece jen více vyžadují a vnímají. Do ranku inovací patří také změna názvu na *Legenda...*, zní historií, tajemstvím i dálkami.

4 Na Slovensku takto můžeme mluvit o komiksu *Desiatá planéta*, vycházejícím v mládežnickém magazínu *Prúd* (č. 1-8/1965-66), jehož psí-
cím i výtvarným autorem byl nestor slovenského komiksu Jozef Babušek (Schek), známý i v české kotlině z časopisů *Pionýr*, *Větrník* a *Ma-
gazin Větrníku*.

Legenda o Bílé velrybě je jednoznačně inspirována slavným románem Hermana Melvilla *Moby-Dick; or, The Whale* (1851) a skutečnou událostí, kdy mořím vládl bílý vorvaň Mocha Dick, který se stal slavnou ikonou četných pravdivých i smyšlených námořních historek. Je dokonce možné, že bílých vorvaňů existovalo více a Moby Dick byl vlastně průmětem všech. Toman nám nabízí jedno vysvětlení, byť fantastické, odkud se bílé mořské monstrum vzalo a co bylo zač. Mimozemská návštěva Země z planety Lea tak koresponduje některými obsahovými prvky s následnými Tomanovými komiksy **Odesílatel neznámý** i **Zajatci Torů** a zpětně nastiňuje dojem vzájemné provázanosti. Je tedy jakousi startovací základnou (prequelem), od níž se pak VT odpíchá k dalším příběhům z tohoto vesmíru.

Pro fakt, že tento vesmír rezonoval v mysli Vlastislava Toman dost intenzivně, svědčí i jeho povídka *Rozhodnutí* ze sbírky *Příchod bohů* (SNDK 1966), kde pilot-kosmonaut Petr Marek řídí raketu třídy Kopernik pod vedením profesora Martonova a jeho ženy Táni. Čili opět známá jména ze ZT (i když tam je profesor příjmením Marton a Táňa jeho dcerou). Syžet povídky je vlastně podrobnějším zpracováním vyprávěcí sekvence z ON, kdy se tajemné Oko pokouší odléci Kopernika (tvarově podobného Oku) ihned po startu a naši protagonisté nakonec musí raketu opustit, když předtím její let naprogramují ke srážce s Okem. *Rozhodnutí* se tak stalo spin-offem k páté části ON.

I v další povídce *První stádo* se objevuje Mars s epizodní rolí liškounů, kteří tady nejsou obrovití, dinosaurovitěho vzhledu (jako v ON), ale mají se zuby jako dýky a skákající jako blechy.

Mimochodem i tato povídka posloužila Tomanovi jako podklad pro stejnojmenný komiks, ale až po půl století, a kreslebně ho ztvárnil Jiří Petráček (ABC č. 10-22, r. 60, 2015).

Sága z marsovského Barsoomu

Příhody Burroughsova pozemšťana Johna Cartera, který zvrátil staré pořádky na Marsu, četli V. Toman už dříve. „Já ho znal od klukovských let, kdy jsem v jednom plzeňském antikvariátu získal všech pět marťanských románů“, uvádí v kratičké předmluvě ke knižní premiéře seriálu (*Velká kniha komiksů* I., BBart 2001). Ale zřejmě je časem ztratil, protože se na páté stránce v třináctém čísle XII ročníku ABC ze 7. 3. 1968 objevil inzerát: „Kdo nabídne redakci ABC ke koupi romány E. R. Burroughse z cyklu *Tarzan nebo knihy Pozemšťan vojvodcem na Marsu, Princezna z Marsu, Thuvia, děvče z Marsu, Vražděná šachovnice na Marsu...* Napište nám co nejdříve do Senovážné 2, Praha 1.“ Tím to začalo, redakci se koupě románů zřejmě rychle zdařila a tak nový komiks *Dobrodružství Johna Cartera* mohl být realizován od prvního čísla třináctého ročníku (1968-69). Právní oddělení nakladatelství Mladá fronta muselo také oslovit do USA agenturu vlastníci autorské práva a redakce mimo zaplacení poplatku tam posílala pět exemplářů od každého čísla.⁵

Vlastislav Toman měl už za sebou spoustu povídek i několik scénářů ke kresleným seriálům, včetně souběžně otiskovaných Strážců, když se pustil do svého zatím epicky nejrozsáh-

5 Vlastislav Toman: *Můj život s ABC-ábíčkem*, Ostrov Praha 2005, str. 162.

lejšího počínu. Musel zpracovat první tři⁶ díly z pěti do té doby přeložených Burroughsových románových fantazií (česky 1927-29), což na začátku ani netušil. Byla to odlišná práce od těch předchozích: „*Na „Carterovi“ jsem se učil, jak napsat scénář na motivy literárního příběhu, v tomto případě knihy... Učil jsem se, jak vybírat motivy, které jsou akční a srozumitelně posunují děj... Také jsem musel příběh krátit, abych vyšel na dvacet čtyři čísel časopisu.*“⁷

Pro výtvarnou realizaci zaangažoval Toman malíře Jiřího Veškrnu, který tehdy s časopisem úzce spolupracoval. Vytvářel obálky, ilustrace k povídkám i kresby k různým tématům. Mimo jiné mu zdařile ilustroval povídku Trosečník (*ABC* č. 4/1966).

Komiks byl určen pro zvláštní černobílou přílohu *ABC do kapsy*, která byla vsívaná do středu čísla spolu s románem na pokračování. V příloze formátu A5 zaujímal komiks prostřední dvoustranu (nastojato). John Carter byl úspěšný kreslený seriál, nabašený akčním dějem, a vzbudil velký zájem čtenářů. Protože však spousta z nich nedosáhla na předplatné anebo si jednotlivá čísla nedokázala sehnat po trafikách a stáncích PNS a bombardovala tak redakci o starší výtisky, byla volba komiksového taháku do druhého *ABC speciálu* v roce 1970 zcela jasná. Redakce ovšem připravila překvapení a přidala dvě pokračování navíc, aby se smysluplně uzavřel příběh pozemského skákajícího supermana. Také nechala kreslířem kolorovat polovinu příběhů, takže se střídaly dvě barevná a dvě černobílá (s červeným tónováním) pokračování.⁸ Na obálce byl Carter ve svém charakteristickém výskoku nad užaslý jeddakem čtyřrukých Tharků.

Hned v roce druhého speciálu, po kterém se jen zaprášilo (náklad 100 000 výtisků!), vytvořil Toman do 15. ročníku *ABC* (1970-71) další pokračování barsoomské sagy pod názvem *Dobrodružství Thuvie z Ptarhu* podle čtvrtého dílu *Thuvia, dívka z Marsu*. Tentokrát si zvolil jiného výtvarníka, jímž se stal Milan Ressel. Oproti Veškrnovu téměř pseudokarikaturnímu stylu nasadil Ressel stroze realistický způsob kresby, který změkčil kolorováním, protože seriál vycházel na regulérní barevné stránce časopisu (místo Strážců). Úspěch byl značný, odezva ještě větší než u Johna Cartera. Ressel použil techniku kolorované perokresby, tedy ne svou typickou tužkokresbu, kterou vytvářel v té samé době seriály *Desetioký a Kraken* pro *Ohníček*. Toman chtěl v marsovské sérii pokračovat, ale podle jeho slov: „...jednáni s americkou agenturou, která měla na Burroughse autorská práva, skončilo v roce 1972 neúspěšně.“ Doslova natruc pak sáhl po své povídkové knize *Příchod bohů* a byla z toho kulturní komiksová série *Žlutá planeta*, ale to je jiný příběh do jiné knihy.

Pro nynější vydání Thuvie, se svolením Milana Ressela, koloroval kreslíř Jiří Filípek sedmou část *Uprostřed bojů*, která

byla původně v *ABC* otištěna černobíle (s červenou doplňkovou barvou) z důvodu závady na tiskárně.

Po více než čtyřiceti letech se Toman vrátil na Mars-Barsoom a vytvořil si, nehledě na další Burroughsovy díly, své vlastní pokračování *Dobrodružství s Cartridem* (2013). Protože jsou ještě v platnosti autorské práva, pozměnil mnohá pojmenování (Barsoom-Moosrab, Tharkové-Thorakové, Helium-Helidor), hlavními hrdiny udělal teenegery Patrika s Týnou a marfánského prince Cartrise, potomka Johna Cartera. Do příběhu vložil i výzkumná vozítka brzdící povrch Rudé planety, které tam vyslala americká agentura NASA. Výsledné pel-mel pojal jako sen, který bavit čtenáře v šesti číslech (19-24) osmapadesátého ročníku *ABC*. Výtvarnou podobu komiksu vtiskl Václav Šlajch, jenž měl pro jedno pokračování k dispozici čtyři stránky a tak se mohl (i s Tomanem) rozmáchnout a dát mu současný výraz. Mimo nepravidelných a různě poskládaných panelů si Šlajch pohrával s pozadím a perspektivou. Skutečnou, ale fádni a stejnorodou krajinu Marsu, jakou známe z fotografií sond, oživil a rozjásal celou škálou barevností tamní anticko-goticko-orientální architektury i jejích interiérů, oděvů, uniform a dopravních prostředků. Tak trochu připomínající lidský mumraj středověkých hradních turnajů, městských trhů a vystoupení kejklřů. A jako u Burroughse, vše začalo v jeskyni, české jeskyni a tam to také skončilo. Je to Tomanovo osobní rozloučení s barsoomským světem, od kterého se kdysi musel odstříhnout, ale jehož ozvěna se přece jen občas vracela do jeho mysli.

Pozemské a mořské záhady

Kreslený seriál *Zajatec ptáka Mauk* (*ABC* č. 1-24, r. 1971-72) vychází z románu Leonida Platova *Údolí Sedmi trav* (Svět sovětů 1959)⁹. Vlastislav Toman jej za předlohu zvolil coby jakousi úlitbu tehdejšími ideologickým pracovníkům nakladatelství Mladá fronta, pod jehož křídla *ABC* náleželo. V naší socialismus budující společnosti se totiž rozjízďala takzvaná „husákovská normalizace“ a silil tlak k sovětizaci všeho a ve všem. Toman zvolil poměrně dobře, protože odmyslíme-li několik vět na začátku a na konci, nemá příběh s politikou nic společného. Odehrává se v neprobádaných končinách sibiřského Tajmyru, kde v příznivé klimatické oáze přežívá neznámý kmen Děti slunce, jehož nedobrovolným členem se stal, pod hrozbou tajemného ptáka, geolog Vetlugin. Vzhledem k velkému rozsahu románu (421 stran) je pochopitelné, že muselo dojít nejen ke zkrácení, ale i k určité úpravě děje. V závěru předvedl Toman elegantní odhalení identity záhadného ptáka Mauk. V románu je to razítko s carským dvouhlavým orlem na sčítací listině, v seriálu plechový štít carského úřadu, který by byl rozhodně trvanlivějším artefaktem pro šamanku než kousek papíru.

6 Přesněji celý první díl, z druhého to byly jen dvě třetiny románu a později (pro poslední dvě části v *ABC speciál 1970*) připojil z třetího už jen závěr.

7 Vlastislav Toman: *Můj život s ABC-ábíčkem*, Ostrov Praha 2005, str. 162.

8 *ABC speciál* nebyl celobarevný, proto střídání tisku. Červené tónování odpovídalo pojmenování Marsu na Rudou planetu. Jinak byly tyto černobílé části v originálech tónovány světle modře, což je standardní postup z důvodu tisku (viz. např. komiksy Káji Saudka nebo Jozefa Scheka).

9 Česky ještě Svět sovětů 1962 a 1965. Ruský originál: *Povesti o Vetlugině – Strana semí trav* (1954).

Tajemnějším než pták Mauk se spíše jeví samotný kreslíř Otakar Procházka, jehož **Zajatec** je jediným seriálem, který vytvořil a na jehož osobu nelze dohledat relevantní informace ani od pamětníků redakce ani na internetu. Originály komiksu se poděly neznámo kam po použití k tisku pro *ABC Letní speciál 1990* a další záhadou je, že pro tento reprint muselo být překresleno 13. a 15. pokračování, ale ani Vlastislav Toman si nevybavuje, kdo je nakreslil. Podle téměř totožné kresby to zřejmě byl samotný O. Procházka, přestože se lettering mírně liší.

V *Letním speciálu* došlo u Mauka k jakési dobové (auto)cenzuře, rovněž vlivem politické situace, kdy se začal rozpadat Sovětský svaz. Poslední věta v posledním bublině posledního pokračování zněla v roce 1972: „*Děti slunce budou šťastně žít uprostřed veliké rodiny národů Sovětského svazu...*“. A v roce 1990: „*Už nebudou zajatci ptáka Mauk, ale svobodní lidé...*“ I to ukazuje na problém, zda měnit či nějak upravovat místa v komiksech, které jsou v jiné době sporná, anebo je nechat tak a opatřit vysvětlením (pod čarou, doslovem apod.).

Do Země ptáka Mauk zavítal jednou i Jiří Petráček, když pro výše zmiňovaný *Letní speciál* vyhotovil lákovou obálku. Je na ní magický výjev tančící šamanky Chytyndo na pozadí tábora Nganasanů ve společnosti soba a letičího orla.

Původním kreslířem seriálu měl být Milan Ressel, zachovala se jeho nedokončená první stránka, ale redakce *ABC* podlehla fámě o ilegální emigraci malíře a urychleně zadala realizaci seriálu Otakaru Procházkovi, který s časopisem spolupracoval a kterého doporučil redakční grafik Jiří Drahokoupil. Fáma se později ukázala mylnou, protože emigroval bratr Milana Ressela a to už několik let předtím v roce 1968, když zůstal po srpnu i s rodinou v Anglii.

Poslední komiks *Dobyvatelé hlubin* (*ABC* r. 31, 1986-87) náleží jako předešlý do sorty pozemských dobrodružství, respektive podmořských, ačkoliv tématikou zasahuje do vědecké fantastiky a špionáže. I on byl povinným a vstřícným ústupkem časopisu k sovětským předlohám, přičemž v tomto případě jím byla próza ruského spisovatele G. B. Adamova *Tajemství dvou oceánů* (1939). Pojednává o tajné superponorce, tedy o jakémsi sovětském Nautilu vybaveném moderními až fantastickými prostředky, které našly u ponorek uplatnění mnohem později. Román vyšel u nás ve třech vydáních, slovenském (Prága 1952), českém (Prága 1954) a opět slovenském (Prága 1956). Zajímavostí je, že k prvnímu vydání nakreslil obálku a dvě kresby Miloš Novák, zatímco další dvě vydání vybavil obálkami a ilustracemi Bohumil Konečný-Bimba. Vlastislav Toman musel opět krátit předlohu na „povinných“ 24 pokračování, aby seriál vyplnil kompletní ročník. Došlo tak pochopitelně k vypuštění přírodopisných, zeměpisných i technických pasáží

a k úplnému potlačení ženského prvku. Superponorku jménem Pionýr překřtil na Hvězdu.

Zachráněný chlapec Pavel Bunjak se stal oproti románu ústřední postavou i vyprávěčem příběhu, jehož volnou inspirací byla verneovka *20 000 mil pod mořem*, ovšem se silným ideovým akcentem. Protože román vznikl před II. světovou válkou, byla strana zla prezentována Japonci (agent Mameda), kteří svojí rozpínavostí a válečnými výboji do Číny, Mandžuska, Mongolska, Koreje i ruské Sibíře byli vnímáni světovou veřejností jako váleční agresori. Žluté nebezpečí bylo tehdy v triviální literatuře prostě aktuální a populární.

V bývalém Sovětském svazu byl podle románu natočen stejnojmenný film (1955), který se za dva roky promítal i v našich kinech. Třetí číslo prvního ročníku *ABC* dokonce přineslo ukázkou z románu pod názvem *Útok magnetových torpéd* s dvěma fotografiemi z filmu.

Kreslíř František Kobík zde již byl za zenitem své tvorby a na jeho lince je to znát, protože mu sílu ubírala počínající vážná nemoc. Seriál nezaznamenal v kontextu ábíčkovských komiksů velký ohlas, zřejmě z důvodu politického podtextu, i když byl dějově bohatý a poměrně napínavý. Nicméně, dnes nám ukazuje cestičku, kudy se musely redakce dětských časopisů ubírat, aby na druhé straně mohly přinášet atraktivní a oblíbené témata i materiály.

K těmto „shora vyžadovaným“ cestičkám patřil i poslední panel seriálu, kde dospělý Pavel Bunjak přednesl emotivní projev o rodinné tragédii během obležení Leningradu v II. světové válce a přiznává se, že si celý příběh vymyslel. Román vyšel v roce 1939 a tak je jasné, že byl k seriálu dodatečně naroubován.

Vlastislav Toman se v této publikaci prezentuje výběrem sci-fi kreslených seriálů, které vycházely na pokračování v časopise. Podle jeho slov má český seriál své specifikum v nahuštěném ději na jedno pokračování, což vyžadovalo hustou síť panelů (10-15) na stránku. Bylo to z důvodu měsíční nebo čtrnáctidenní periodicity tiskovin, aby redakce čtenářům vynahradila „dlouhé“ čekání na další děj, který býval na konci každého pokračování utnut v napínavém okamžiku. U seriálů v *ABC* bylo zvykem, že každá stránka měla před začátkem a na konci textovou promluvu, která komentovala proběhnuvší události z předchozích dílů, případně posouvala nebo rozšiřovala děj tak, aby se na něj v aktuálních panelech snadněji navázalo. Proto i v této publikaci byla snaha zachovat původní promluvy tam, kde to bylo nezbytné a žádoucí.

Určitá část nákladu byla opatřena bonusem v podobě dvoustránkového seriálu, či spíše obrázkového vyprávění *Mar'an* (*Ohníček* 1963), který kombinací kresby a koláže na motivy stejnojmenné Tomanovy povídky vytvořil Miroslav Lidák.

Milan Krejčí

Herfried Münkler: Němci a jejich mýty

Knihu *Němci a jejich mýty* jsem dostal k Vánocům od p. bratra a jeho manželky. Na čtení jsem se velice těšil a předsunul jsem ji mezi knihami k přečtení před řadu jiných.

Němci a jejich mýty je výborně napsaný (a též výborně do češtiny přeložený) soubor úvah o tom, jak se do politického myšlení promítaly hlavní německé literární a historické příběhy. Většinou jde o příběhy, které mají reálné historické jádro (např. porážka Římanů od Arminia v roce 9 n. l. nebo příběhy germánských kmenů z doby stěhování národů), které byly již velice dávno literárně (Tacitova *Germania*) nebo slovesně (ságy o Nibelunzích) zachyceny. V průběhu dějin se tyto příběhy opakovaně vracely zpět do kultury i do politiky a byly znovu a znovu přepracovány a interpretovány. Specifika německých dějin toto zpracovávání dovedla do vyhraněnějších podob než třeba u jiných národů.

Kniha p. Münklera se čte příjemně a s potěšením, i když samotná teorie mýtů mě popravdě řečeno příliš nezaujala. Teoretická část je však vysvětlena jen stručně v úvodním textu. Potom už následují samotné tematické kapitoly, které jsou zábavnější. Pro čtenáře mého typu, tj. amatérského zájemce o historii, který má nějaké penzum základních znalostí, je to možná ideální způsob, jak si čist o německé historii. Takový čtenář je ušetřen únavy z opakování banalit nebo z nutnosti popsat vše od A do Z. Zvolený žánr umožnil p. Münklerovi vybrat si jen jednotlivé motivy a ty pak zpracovat důkladněji a zajímavěji. Měl jsem při čtení radost, že můj rozhled mi dovoluje chápat, o čem se píše, a že si pomocí knihy mohu skládat své útržkovité znalosti do nových souvislostí. Což je myslím příjemný účinek procesu čtení literatury faktu.

Významnou roli hraje v knize Prusko. Člověk si tak názorně osvěží pruskou linii německé historie, kdy dovršitelem moderní národní jednoty se stala paradoxně chudá země původně stojící mimo starou německou říši. Velice pěkná kapitola je věnována tzv. Postupimskému dni. Rozumí se jím události 21. března 1933, kdy nový režim inscenoval velkolepé politické představení v Postupimi s cílem demonstrovat návaznost nového nacionálního socialismu na starou pruskou tradici a tedy spojení nacistů s německou konzervativní elitou.

Postupimský Posádkový kostel, který založil Fridrich Vilém I. jako svatostánek pro své vojáky a pro sebe jako hrobku, nelze považovat za normální kostel. Je to patrné už z toho, že na špičce věže nebyl kříž, ale pruská orlice letící ke slunci. Místo obrazů svatých a scén z Ježíšova života v něm byly zobrazeny zbraně a trubky, dále vlajky a standarty pruských pluků. [...]

Slavnostní akt v Postupimi 21. března 1933 začal ráno o půl jedenácté bohoslužbou v evangelickém kostele svatého Mikuláše a zároveň v katolickém kostele svatého Petra a Pavla. [...] Členové vlády se podle svého vyznání účastnili mše v evangelickém nebo katolickém kostele. [...] Hitler a Goebbels, pokřtění katolíci, se bohoslužby nezúčastnili. V tiskové zprávě vysvětlili, že když katolické duchovenstvo považuje členy NSDAP za „odpadlíky“, nevidí „kancléř bohužel důvod k účasti na katolické mši v Postupimi“. Místo toho „navštíví hroby zavražděných kamarádů z SA na Luisině hřbitově v Berlíně“. [...]

Po skončení bohoslužby v obou kostelech se všichni shromáždili v Posádkovém kostele, kde se uskutečnil vlastní slavnostní akt. Mezitím přijel i Hitler. Hindenburg [...] potom vstoupil do Posádkového kostela a pomalu kráčel za opětně znějícího Chorálu Leuthenu ke křeslu určenému speciálně pro něj, které stálo šikmo naproti oltáři. Než si sedl, pozdravil maršálskou holí císařskou lóži a uklonil se.

Místa v lóži pro Viléma II. a jeho manželku byla prázdná. Excisář setrval v holandském exilu. Ve druhé řadě lóže však seděl bývalý korunní princ v černé husarské uniformě. Nebyl jediný, kdo v tento den zastupoval Hohenzollerny a jejich nárok na znovuzřízení monarchie v Prusku. V kostele zaujal místo v bloku nacionálněsocialistických poslanců jeho bratr, princ August Wilhelm (Auwi), čtvrtý syn bývalého císaře, plukovník v.v. Prvního gardového pěšího pluku v hnědé uniformě SA a s páskou s hákovým křížem na rukávu. Druhý a pátý Vilémův syn, princ Eitel Fridrich, generálmajor v.v., a princ Oskar, plukovník v.v., pochodovali po slavnostním aktu v Posádkovém kostele v čele čestné roty Stahlhelmu kolem Hindenburga a Hitlera. Stará dynastie byla tedy hojně zastoupena a Hindenburgovým pozdravem imaginárnímu císaři byla přítomna nejen fyzicky.

Z vyvýšeného místa těsně před oltářem proslavil Hindenburg krátkou řeč, v níž vyzval poslance, aby stáli za vládou a ze všech sil ji podporovali. [...]

Poté přistoupil k řečnickému pultu před oltářem Hitler. Několik minut mlčel, aby udržel posvátné napětí, které se vznášelo v prostoru.

Obecně není pro cizince moc zajímavé, když se národy zabývají samy sebou a hledají vlastní výjimečnosti. V této knize se tak činí velice kultivovaně a s mírou. Uvědomil jsem si možná poprvé plastičtěji, že vznik německého nacionalismu skutečně představuje určitý typ, který souvisel s historickými podmínkami. Když si vezmeme, že romantika a národní uvědomění začaly už koncem 18. století, tak tu máme prakticky stoleté období, kdy tu byl národ s početným vzdělaným měšťanstvem, které se zabývalo kulturními a politickými otázkami, přede všemi pak otázkou, jaké by to bylo pěkné mít jednotné Německo. Ale v praxi žili v docela velkém počtu malých států, jejichž vládci si s veřejným míněním moc starostí nedělali. Úkolem občanů těch zemí bylo hlavně držet ústa. Obrovským impulsem byla pak prohra s Napoleonem – konfrontace s francouzským nacionalismem a vlastní slabostí, vybuzení pocitu národní sounáležitosti, následná výhra nad Napoleonem a konečná frustrace z toho, že vše zůstává při starém.

Asi je pochopitelné i selským rozumem, že v takových podmínkách kvetly náhražky za politický život: přepjaté vyžívání se ve vlastní ukřivdnosti a pocitu nenaplněné nadřazenosti. Většina pojednávání mýtů má pak vyvrcholení v jejich osudu za nacistického režimu.

Pobavila mě zmínka o životě mladého p. Goetha jako výmarského ministra, která též ukazuje z jiné stránky život ve starých německých ministátech.

Civilizační šok²

Část třicátá: Cesta od oteplováčů ke klimaskeptikům a zase zpátky

Začnu citací z Interkomu 4-5/2017, takzvaným „Klausovým“ klimatickým teorémem:

1. Globální oteplování není.
2. I kdyby bylo, není způsobeno lidmi.
3. I kdyby bylo způsobeno lidmi, nedá se s tím nic dělat.
4. A i kdyby se s tím dalo něco dělat, náklady na takové řešení by vysoko převýšily veškeré přínosy.

V této stupnici chybí názory zastánců oteplování, proto pro účely kapitoly zavádím rozšířenou terminologii. První čtyři stupně se více-méně překrývají s „Klausovým“ teorémem.

1. *Zabedněnci* – oteplování není a nebude. Nebude, nebude a nebude!
2. *Nevěřící Tomášové* – podnebí se měnilo vždycky, lidé jsou v tom nevinní.
3. *Termofilové* – jasně že se otepluje. A je to báječné!
4. *Pesimisté* – CO₂ je skleníkový plyn, ale vzdát se fosilních paliv? Upadli jste na hlavu? To by byla větší ekonomická katastrofa než vzedmuté oceány!
5. *Oteplováči* – může za to člověk. Když spálíme všechna fosilní paliva, přijde potopa. Je na čase přiškrtnout ropný a uhelný průmysl. Po roce 2050 budeme foukat do větrníků.
6. *Hystericí* – krize je už tady. Když nezavíme ropné koutky dnes, zítra bude pozdě. Buď se katastroficky oteplí, nebo ochladí. Nebo oboje.

Jaké jsou hlavní argumenty *zabedněnců*? Oteplování není nikde vidět. Občas napadne hodně sněhu, ale tomu se říká blbé počasí. Hurikány jsou silnější než dřív? To jsou boží tresty za naše hříchy. S klimatem hurikány nemají nic společného. Kde jsou roztáté ledovce a utopení lední medvědi, o kterých mluvil

Karel August [...] převzal vládu v den svých osmnáctých narozenin 3. září 1775. Rok předtím navštívil Goetha [...] a pozval ho do Výmaru. Goethe se necítil v rodném městě dobře, a tak nabídku přijal. [...]

Nejdříve se zdálo, že se Goethe po přestěhování literatuře vzdálil. Do Výmaru přijel 7. listopadu 1775. První měsíce strávil především siláckými kousky v duchu literárního hnutí *Bouře a vzor* (Sturm und Drang), společně s Karlem Augustem provokovali měšťany a děsili sedláky, přespávali pod širým nebem, navštěvovali venkovské hostince, oddávali se nočním pitkám, takže se dvůr obával o vévodovu pověst a zdraví. Goethe si však v těchto prvních měsících vybudoval s vévodou důvěrný vztah, který vzdoroval veškeré nepřízni následujících desetiletí.

Musím při tom myslet, jaká je škoda, že náš dr. Mácha zemřel tak mladý. Kdyby mu byl dán delší život, třeba by též býval udělal kariéru a mohl se propít do nějaké lepší společnosti, než bylo pár chudých ochotníků (kteří pak ještě kritizovali jeho tvorbu).

Knihu celkově hodnotím kladně a doporučuji ji. Popisovaná témata zpracovává opravdu poutavě. Je však třeba poznamenat, že se vyhýbá kontroverzním tématům. Z pohledu (podezřivavého) českého čtenáře si nejsem třeba úplně jistý, jestli po-

Gore? Kde je prorokovaný vzestup vodní hladiny o šest metrů, kterým hrozili klimatičtí *hystericí* na začátku sedmdesátých let? Nikde! Oteplování je humbuk vědců, kteří dojí granty z akademie věd, a průmyslníků, kteří si masí kapsy na emisních odpustcích. Vystrčte hlavu z okna a čichněte si skleníkových plynů! Neucítíte nic!

Stejně jako věřící čtou Bibli a ateisté Dawkinse, *zabedněnci* čtou převážně klimaskeptickou literaturu, publikace Heartland institutu (Jay E. Lehr), George C Marshall institutu, Heritage Foundation a konzervativních think-tanků. V Čechách pro tuto cílovou skupinu píše Václav Klaus, který má k *zabedněncům* blízko, viz jeho projev v Sydney, 2011 (www.klaus.cz/clanky/2928).

Druhá skupina, *nevěřící Tomášové*, uznávají, že klima se mění. Vždycky se měnilo. V pravěku se v české kotlině dinosaurů koupali v tropickém moři a žrali teplomilné přesličky. O pár desítek milionů let později na stejném místě okusovali mamuti tundru a zábly je choboty. To, že momentálně teploty stoupají, není nic vážného, je to přirozený cyklus. V historii už byly teploty vyšší a lidstvo nevyhynulo, ani se oceány nevyvylily z běhů. Například v klimatickém optimu mezi lety 950–1250, kdy v Evropě nastal vrchol doby bronzové!

Nevěřící Tomášové jsou mi sympatičtí tím, že se vyžívají v analýze dat z internetu. Kreativně překrývají grafy, průměrují, násobí a to celé proto, aby odhalili, že CO₂ na globální teplotu vliv nemá. Když najdou ve zprávách IPCC drobnou nesrovnalost, jásaají a zaplaví YouTube amatérskými videi. Konečně přistihli alarmisty při lži! Každý, kdo má v hlavě víc než pět neuronů, chápe, že lidská civilizace nemá prostředky k tomu, aby změnila klima celé planety. Nedokážeme poroučet větru a deš-

válečné Německo je opravdu tak zcela civilní a mýtů prostá společnost, jak autor uvádí. Stačí, když člověk vidí, že i v této knize se používá kouzelná formulace „naši evropští sousedé“, při které vždycky trochu nadskočím. Jelikož se tím myslí všichni sousedé, kromě sousedů východních. A pasivně agresivní Východoevropan by se mohl ptát, když nejsme zahrnuti do evropských sousedů, tak jací sousedé tedy jsme a jaký příběh tady přesně pokračuje.

První věta knihy: *Spolková republika Německo je ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi nebo s USA zóna bez mýtů – přinejmenším pokud jde o politické zakladatelské a orientační mýty.*

Poslední věta: *Demonstrativní nezájem o tuto otázku, jaký se v Německu v poslední době projevuje, si v budoucnu nebude možné dovolit.*

Databáze knih: 80 % (z 1 hodnocení – já:-))

Goodreads: 79 % (z 20 hodnocení)

Jára Mikovec

Herfried Münkler: *Němci a jejich mýty*, Rybka Publishers, Praha 2017, překlad Jana Zoubková, vázaná, 552 str., 448 Kč

ti! V atmosféře je jen 0,04 procenta CO₂, což je miliprd, která neovlivní teplotu ani o desetinu stupně. Lidstvu žádná katastrofa nehrozí. I tato poloha je blízká názorům Václava Klause nebo blogera Vítězslava Kremlíka (klimaskeptik.cz). Prominentním *nevěřícím Tomášem* je bývalý britský politik a novinář Christopher Monckton. Najděte si ho na YouTube, je docela zábavný.

Třetí skupinu představují *termofilové*. Přiznávají, že globální oteplování je fakt. Možná k tomu přispěli i lidé a ten zatracený CO₂. Jenže rozhodně nejsme hlavním faktorem změny. Může za ni Slunce nebo CO₂ vychrlené sopkami. *Termofilové* nehodlají kvůli nepodložené hypotéze zrušit fosilní paliva. Mají se snad omezovat za cenu obrovských ekonomických ztrát? Věda ještě neřekla poslední slovo, třeba CO₂ vůbec oteplování nespouští. Třeba to funguje tak, že CO₂ jen vyšumí z oceánu jako sodovka až *poté*, co se voda ohřeje! V podstatě na tom nesejde, ať se klidně otepluje. Bude to pro lidstvo dobré, alespoň nebudeme muset jezdit na dovolenou do Karibiku. *Oteplovači* a *hysterici* líčí všechno moc černě, žádné klimatické drama nečekejte. I k těmto polohám občas oscilují názory Christophera Moncktona, Václava Klause, vědci Iana Plimera, Freda Singera, Roye Spencera, nebo třeba Petra Chýlka z Los Alamos National Laboratory a obyvatelů Sibíře.

Pesimisté si přečetli vědecké články o něco důkladněji a chápou, že Karibik není pro každého. Přijímají fakt, že lidé spálí ročně přes osm gigatun (miliard tun) fosilního uhlíku, promění ho v dvacet devět miliard tun CO₂ a ten je primárním zdrojem oteplování. *Pesimisté* chápou fyzikální důsledky absorpce infračervených paprsků skleníkovými plyny v atmosféře. Vědí, že když už tam CO₂ jednou je, nedá se jednoduše uklidit. Rozumí tomu, že efekt oteplování má zpožděný náběh a že teplota dál poroste, i když nakrásně přestaneme skleníkové plyny produkovat. Vědí, že CO₂ má horší účinky než metan, protože vydrží v atmosféře stovky let (metan je silnější skleníkový plyn, ale během pár let se rozloží na vodu a CO₂). Chápou, že oteplování má pozitivní zpětnou vazbu, která dokáže účinky CO₂ znásobit. Přečetli si všechny zprávy IPCC a nedokážou je vyvrátit. Jak z téhle situace ven? Jednoduše. *Pesimisté* argumentují, že oteplování může být nepříjemné, ale než měnit celou strukturu energetického průmyslu, přijde levněji zajet si na posledky do Benátek, přesídlit pobřežní města do vnitrozemí, a pokud do roku 2050 neumřeme, budeme žít navěky. Lidstvo se nemůže vzdát levné fosilní energie dřív než za sto let, jestli vůbec. V žádném případě nemůžeme přestat pálit uhlí do roku 2050, jak chce Pařížská dohoda. To by byl skok do stagnace, hladomorů a všeobecného zmaru. Co s Holandany a Bangladéšany? Odmigrují jinam. Kdo jim poradil, aby bydleli na úrovni hladiny oceánu? Takovou pitomost si měli včas rozmyslet.

Ta část populace USA, která volila Trumpa, má k *pesimistům* blízko. *Pesimisty* reprezentuje i malá skupina vědců-realistů, kteří se nenechali přesvědčit masivní převahou kolegů. Tito realisté vědí, že oceán časem zaplaví Mar-a-Lago, Trumpovo sídlo na Floridě, ale raději mu to neřekli, aby Donald nezměnil názor a nevrátil se k Pařížské dohodě. K názorům *pesimistů* se občas dá přiřadit i Václav Klaus, například některý-

mi kapitolami z knihy *Zničí nás klima, nebo boj s klimatem?* Klaus evidentně zastává všechny klimaskeptické názory na jednu.

Na tomto místě opouštíme klimaskeptiky a vydáváme se do tábora *oteplovačů*. Rozdíl mezi *pesimisty* a *oteplovači* je malý, ale zásadní. Obě skupiny zastávají téměř totožné názory, ale *oteplovači* myslí, že klimatickou krizi zažehnáme. Že se dokážeme odříznout od fosilních paliv, najdeme alternativní zdroje energie a zvládneme to dřív, než oteplování přesáhne kritickou míru. Považují za nezbytné, aby se toho úkolu chopily všechny vlády světa a předešly katastrofě. Varují před vzrůstem hladiny oceánů o šest až dvacet metrů, ale doufají, že se zvedne jen o osmdesát centimetrů. Podle nich se lidstvo naučí vyrábět čistou energii a ekonomika pokvete. Nebudeme se loučit s polárními čepičkami ani Benátkami. Pro *oteplovače* je klima větší hrozba než terorismus, AIDS nebo nukleární Korea, ale jsou optimisté. Když všichni přiložíme ruku k dílu, všechno dobře dopadne. Nejznámějším *oteplovačem* je Al Gore, který má solidní klimatické vzdělání a fakta, která předložil ve filmové přednášce *An inconvenient truth*, nedokázali skeptici vyvrátit ani po deseti letech. Pokud vám Gore nesedí a máte zájem o emotivně méně přepjatý projev, doporučuji videa na YouTube s prezentacemi Scotta Denninga, Lonnie Thompsona a jiných (www.youtube.com/watch?v=TRYzZSPGVb4).

Tím jsme dorazili na konec cesty k *hysterikům*. Ti mají podobnou mentalitu jako *zabedněnci*, jen se zabydleli na opačném pólu názorů. Oteplování je, a jestli se neprobudíme, bude hůř, přímo katastrofálně. Je třeba mu zabránit všemi prostředky, i kdyby to znamenalo návrat na stromy. Už jsme tam jednou žili a bylo to docela romantické. Přečtěte si Tarzana. *Hysterici* nečtou jinou než katastrofickou literaturu a občas nečtou ani tu. K čemu by to bylo? Jejich názor je daný a nedá se zvíkat racionálními argumenty. *Zabedněnce* a *hysteriky* můžete potkat na vědeckých seminářích, kde se v rámci diskuze hlásí o slovo. Nedají však přednášejícím otázku, vnitřilují své názory. O mikrofon je dokáže připravit jen přivolaná ochranka.

Má vzdělávací mise začala v táboře klimaskeptiků a docela se mi mezi nimi zalíbilo. Ne, neskončil jsem v extrémní poloze, změna klimatu se popřít nedá. Ti z nás, kdo rádi šplhají po vysokohorských ledovcích, vědí, že horolezcům led taje přímo pod nohama. Tropicke ledovce na Kilimandžáru, v Himálaji nebo na Huascaránu se ztrácejí. Za padesát až sto let (podle síly ledovce) budou všechny horské tropické ledovce fuč a Alpy dopadnou podobně. Srozumitelně to vysvětluje na YouTube Lonnie Thomson, profesor z Ohio State University.

Jiný příklad: patříte mezi pozorovatele ptáků? Tak asi víte, že doba ptačí migrace se v posledních desítkách let posouvá. Také se mění ptačí teritoria a tropičtí ptáci migrují dál na sever. Někteří ptáci dokonce usoudili, že létat na jih je ztráta času. I v Čechách se najde pár líných čápů, kteří se rozhodli místo v Africe prezimovat u rybníka v Blatné.

Nebo ještě jinak: máte na krku pět a víc křížků? Tak si možná pamatujete, jak jsme jako děti byli nadšení, když se párkrát za léto dostavil tropický den s teplotou nad třicet stupňů. Bylo to poměrně vzácné. V roce 2017 bylo tropických dní tři-

cet devět, v roce 2016 dvacet čtyři a rok před tím čtyřicet tři. Je těžké nevidět, že se s klimatickými trendy něco děje.

Klimaskeptikové se často diví, kde je to globální oteplování, když v květnu na Vysočině napadne metr sněhu. A jak je možné, že v Antarktidě ledovce přirůstají, místo aby tály. Ha! Teď jsme *oteplovače* dostali! Jenže... ne tak docela. Klimatičtí vědci v historických databázích spočítali statistiky teplotních extrémů a zveřejnili výsledky. Jsou k nahlédnutí v seriálních vědeckých časopisech a ve zprávách IPCC. Odpověď klimaskeptikům je následující: Jasně, občas se vyskytne výrazně chladnější květen nebo nečekaně teplý leden, ale chladných extrémů je významně méně než dřív, a horkých zase víc. Je to celosvětový trend. Pokud jde o přirůstající ledovce v Antarktidě, i tady je odpověď jednoduchá. Teplejší atmosféra v sobě udrží víc vlhkosti, proto v průměru víc prší nebo sněží. V tropech a nižších nadmořských výškách, kde jsou ledovce vystavené vyšším teplotám, ledu ubývá. Ve vysokých polohách Antarktidy, kde si ledovce každoroční příděl vláhy udrží, naopak přibývají. Když si však spočtete celkovou bilanci Antarktidy i s pobřežními oblastmi, vyjde vám, že celkový objem ledu se zmenšuje. O severním pólu nikdo nediskutuje. Led mizí.

V další fázi samostudia jsem se skamarádil s klimaskeptiky typu *nevěřící Tomáš*. Se zájmem jsem přijal i přehledné webové stránky klimaskeptik.cz spravované historikem a publicistou Vítězslavem Kremlíkem. Když si stránky prolistujete, váš alarmismus možná otupí. Co když je oteplování opravdu přírodní cyklus? Není skutečně hlavním podezřelým Slunce, zdroj energie ozařující planetu? Skeptici i *oteplovači* se shodují na tom, že Slunce je zřejmě zodpovědné za oscilace mezi dobami ledovými a meziledovými. Docela dobře (byť ne dokonale) to vysvětlují Milankovičovy cykly. Ty stojí za malou odbočku.

Milutin Milankovič byl srbský matematik a amatérský astronom, kterého na začátku dvacátého století napadlo, že přechody mezi dobami ledovými a meziledovými se dají vysvětlit nepravidelností oběhu Země kolem Slunce (za ty mohou gravitační vlivy Jupiteru a Saturnu). Když vypukla první světová válka, byl Milankovič coby srbský občan uvřazen v Rakousko-Uhersku do vězení. V kriminálu měl spoustu času, aby svoji teorii rozpracoval. Časem vězňatelé usoudili, že vědec stále čmárající vzorce je neškodný, a propustili ho do meteorologického ústavu v Budapešti, kde teorii dokončil. Byla elegantní, ale světového uznání se Milankovičovi dostalo až dlouho po jeho smrti (1958) poté, co jeho publikace objevili klimatičtí vědci.

Milankovičovy cykly jsou tři: Náklon zemské osy kolísá mezi 22,1 a 24,5 stupni v cyklu dlouhém 41 tisíc let. Druhým cyklem je takzvaná precese, skloněná osa rotace sama osciluje kolem rotační osy v cyklu dlouhém 26 tisíc let. Posledním příspěvkem je nestabilita oběžné dráhy Země, která se mění z kruhové na mírně eliptickou v cyklu dlouhém zhruba 100 tisíc let. Před vynálezem počítačů bylo těžké tyto kvaziperiodické cykly matematicky složit dohromady, ale Milankovič to zvládl a následně odvodil, jak se mění množství tepla, které v průběhu této oscilace Země dostane od Slunce. Výsledek

souhlasí se známým výskytem minulých dob ledových, mimo jiné podloženým daty z 800 tisíc vrstviček ledu z vrtu Dome C v Antarktidě. Tyto vrstvičky, roční přírůstky ledovce, zachycují klimatickou historii planety, ale o tom později.

Klimatičtí skeptici mají ledové vrty rádi, protože potvrzují, že klima se měnilo dlouho před příchodem člověka. *Oteplovači* je mají také v oblíbě, protože ve vrstvách ledu jsou (mimo jiné) zachycené bublinky CO₂. Z analýzy vyplývá, že koncentrace CO₂ ve vzduchu silně koreluje s výskytem dob ledových. V dobách ledových byla hladina CO₂ 180 ppm (parts per million, 0,018 %), zatímco v meziledových 280 ppm. Dnešních 400 ppm je výrazně nad normální hladinou. Mimochodem, jestli vás zajímá, jak se CO₂ měří, mrkněte se na stránky z Mauna Loa na Havaji (www.co2.earth/daily-co2). Z grafů se dají vyčíst i takové detaily, jako je roční variabilita plynu v atmosféře. Cyklické vlnky vypadají, jako by planeta dýchala. Na jaře oxid uhličitý vážou rostliny a na podzim ho uvolňují tlením (většina pevninských ker leží na severní polokouli, proto není výkyv kompenzovaný opačnou vegetační periodou na jižní polokouli).

Když jsem se prokousal klimatickou literaturou až k CO₂, začal jsem se klonit k pozici *termofilů*. Poučné jsou přednášky Scotta Denninga a srozumitelně (pro ty, kdo zvládají angličtinu) objasňují princip skleníkového efektu. Skleníkové plyny v atmosféře zachycují (zpětně vyzařují) infračervené světlo a mírně planetu přehřívají. Že CO₂ je jeden ze skleníkových plynů, víme od roku 1859, kdy John Tyndall prosvěcoval trubici s různými plyny a měřil jejich absorpční spektra v oboru infračervených paprsků. Jeho práce si přečetl Arrhenius, kterého v roce 1895 jako prvního napadlo, že změny hladiny CO₂ mohou mít vliv na globální teploty planety. Arrhenius spočítal, že trojnásobné zvýšení obsahu CO₂ v atmosféře povede k oteplení planety o osm až devět stupňů, a navrhl to jako vysvětlení pro mechanismus, jakým se planeta může propadnout do doby ledové nebo z ní vyfédnout. Jednoduše změnou hladiny CO₂ v atmosféře. I většina vzdělaných klimaskeptiků Arrhenia neztrácuje coby alarmistu. Kdyby atmosféra planety neobsahovala žádné CO₂, byla by Země obalená celistvou vrstvou ledu. To už se několikrát během geologické historie planety stalo. Proto si *termofilové* oxid uhličitý pochvalují a na jeho růstu nevidí nic špatného. Podle jejich argumentů víc lidí umírá podchlazením než na přehřátí. Oteplování prý zachraňuje životy! Nejsem si jistý, kde své údaje vzali, ale osobní zkušenost mě naplňuje pochybnostmi. Když jsem pracoval v nemocnici a vypukla v Praze vedra, kvílení sanitek svázejících lidi se srdečním kolapsem skoro neumlkalo. V zimě možná umrzne pár bezdomovců, ale ostatní zalezou doma ke kamnům.

Profesor Denning z Colorado State University studuje, co se děje s CO₂ v atmosféře. Tvrdí, že když zdvojnásobíme obsah CO₂, fyzikální jev pohlcování infračervených paprsků vyprodukuje v průměru čtyři waty tepelné energie na čtvereční metr (W/m²). Je to, jako by ve dne i v noci na každém metru malé žárovky neustále přehřívaly zeměkouli. Protože povrch Země je přibližně 510 milionů kilometrů čtverečních a km² má milion metrů čtverečních, je těch žároveček požehnaně.

Pro úplnost, IPCC zahrnuje kromě oxidu uhličitého i další příspěvky (forcings) do tepelné bilance (údaje pro rok 2015): $\text{CO}_2 + 1.68 \text{ W/m}^2$, metan $+0.97 \text{ W/m}^2$, fluorované uhlovodíky $+0.18 \text{ W/m}^2$, $\text{N}_2\text{O} + 0.17 \text{ W/m}^2$, perfluorované molekuly $+0.03 \text{ W/m}^2$, plyny s rychlým poločasem rozkladu $+0.18 \text{ W/m}^2$ a další vlivy, jako oxid siřičitý -0.41 W/m^2 , změna odrazu ledu kvůli tmavému popílku $+0.64 \text{ W/m}^2$, popílky spálené biomasy -0.29 W/m^2 , aerosolové oblaky -1.20 W/m^2 a další (IPCC zpráva 2015, s. 57). Fyzikové se o tahle čísla neprou, mají je dobře změřené. Debata se vede o tom, co tahle přidaná energie udělá s planetou. A hlavně o tom, jestli existuje zpětná vazba, která oteplování urychlí nebo zpomalí.

Skeptikové výpočty tepelné bilance nedokážou zpochybnit, proto se brání protiúderem. Pokud stojí za globální změnou teploty tepelný příkon, musíme hledat vysvětlení především u zdroje, tedy na Slunci. Co když je v tom CO_2 úplně nevinné? Jakákoliv změna sluneční aktivity musí mít na klima primární efekt, zatímco skleníkové debaty, třebaš fyzikálně podložené, jsou druhotné. To je logická námitka. Všichni víme, že v noci je chladněji než ve dne, a když dopadá na severní polokouli méně světla, je v Čechách zima. Co vlastně víme o tom, jak se mění sluneční radiace v čase?

Někteří skeptici používají Milankoviče, aby dokázali, že se dostáváme do fáze cyklu, kdy Země dostává od Slunce větší dávku energie, a proto se přirozeně otepluje. Část *zabedněnců* naopak tvrdí, že procházíme sestupným trendem a blíží se doba ledová. Můj pohled na Milankovičův cyklus a výsledky z vrstů v Antarktidě říkají, že několik následujících tisíců let by klima mělo být stabilní, než se v průběhu desítky tisíc let sesune do další doby ledové. Tedy pokud si planetu nevyhřejeme sami, jak chtějí *termofilové*.

Milankovič skeptikům nepomůže, co tedy vlastní aktivita Slunce? Popravdě řečeno, spolehlivé údaje o jeho historické svítivosti nemáme. Přímá měření jsou k dispozici až z posledních desítek let po nástupu družic. Podle většiny indikací se aktivita naší hvězdy v dvacátém a začátkem dvacátého prvního století moc nemění a vysvětlit oteplování nedokáže. Kremlíkův klimaskeptik.cz tvrdí opak, ale jeho vývody nesdílejí ani promi-nentní odpůrci oteplování. Víme, že moc nevíme.

Zajímavým příběhem z výzkumu solární aktivity je případ astronoma Johna A. Eddyho. Toho kromě Slunce zajímala i historie a archeologie. Zřejmě nevycházel dobře s nadřízenými, což v kombinaci se snižováním rozpočtů vedlo k tomu, že dostal na univerzitě padáka. Jeho vědecká kariéra byla u konce. Eddy se však vědy nevzdal a jako vědecký spisovatel na volné noze zkombinoval své četné koníčky. Po letech osamělého výzkumu publikoval v prestižním časopise Science článek nazvaný *The Maunder Minimum* (r. 1976). Je to skoro detektivní popis, jak Eddy za pomoci zapomenutých historických pozorování slunečních skvrn odhalil kolísání solární aktivity. Vyšel ze zpráv Schwaba (publikovaných r. 1843), Wolfa (po r. 1848), Spörera (1887–9) a Maundera (1890). Z jejich záznamů zkomponoval dnes slavný graf, který přebírají všichni klimatologové. Z grafu je vidět, že se solární aktivita mění se zhruba jedenáctiletou periodou (to byl známý fakt), ale existuje i další

cyklus s periodou sedmdesátilet a takzvané tišiny. Eddy historická data podepřel údaji o intenzitě polární záře a množstvím uhlíku ^{14}C v letokruzích stromů. Dokázal, že Slunce není tak stabilní, jak si astronomové mysleli. Nezvyklé tišiny aktivity byly pozorovány mezi lety 1460–1550 (Spörerovo minimum) a 1645–1715 (Maunderovo minimum). V té době byl počet pozorovaných slunečních skvrn minimální. Dnes víme, že nižší počet skvrn provází pokles sluneční radiace, ale rozdíl vyzářené sluneční energie mezi maximem a minimem cyklu je jen 0.1 W/m^2 (na povrchu Země). V Maunderově a Spörerově minimech (téměř žádné skvrny) ten pokles musel být výraznější, protože se minima shodují s malou dobou ledovou v Evropě (1450 až 1800). Další minimum mezi lety 1790–1830 nazývá Daltonovo a shoduje se s mírným ochlazením v Evropě kolem roku 1800.

Nejpřesvědčivěji doložily Eddyho hypotézu údaje o radioaktivním uhlíku ^{14}C , kterého vznikalo v zemské atmosféře v solárních tišinách víc než obvykle. Protože radioaktivní ^{14}C se tvoří v atmosféře z dusíku působením tvrdého kosmického záření, slabá sluneční koróna v období minima způsobila, že Země schytala větší dávku radiace. Klimaskeptikové jásají – tady to máte! Sluneční aktivita je rozhodujícím faktorem oteplování a ochlazování! Jenže *oteplovači* jim sebrali sluneční vítr z plachet. Jedenáctiletý sluneční cyklus není na křivkách teploty vůbec znát a celkový solární výkon má v posledních letech klesající tendenci (proto některá varování před novou dobou ledovou). Navzdory tomu se planeta ohřívá, což podle *oteplovačů* ukazuje na vliv CO_2 . A pokud jde o malé doby ledové ve středověku, tak si nejsme jisti, jestli nebyly pouze evropským jevem a jestli k nim náhodou nepřispěly víc popílky z výbuchů sopek než Slunce.

Termofilové zatím prohrávají bitvu o Slunce, ale nedají se zastavit. Co máte pořád s tím oxidem uhličitým? I když ho vypustíme do atmosféry, pohltní ho oceány, mořští živočichové ho zabudují do svých schránek a zbytek zkonzumují rostliny. I kdyby ho nesnědly všechny, nic se neděje. Hyperkampie, tedy otrava oxidem uhličitým, nastává až při množstvích nad 5 % CO_2 ve vzduchu. Potápěči, ponorkáři a astronauti občas dýchají 1 % CO_2 a jsou v pohodě. Oxid uhličitý není zplodina, jak tvrdí *oteplovači*, ale hnojivo! Díky němu máme vyšší úrodu a celkový objem biomasy na Zemi stoupá. Zelenou planetu přece chceme, ne? Je také jisté, že si mnoho národů oteplováním polepší. Třeba Kanada a Rusko budou moci osídlit a vytěžit větší kusy tundry a Arktický oceán se otevře pro lodní dopravu. Delší těžební sezóna přijde vhod i zlatokopům na Aljašce. Jestli se z Mikronézie stane Nanonézie, je malý problém.

Mé další samostudium naznačuje, že situace nebude tak optimistická, jak se nám *termofilové* snaží namalovat. Lidstvo zatím spálilo jen deset procent fosilního uhlíku. Zbývajících devadesát se chystáme naházet do kotle během tohoto století. Produkce energie závratně roste a všichni chceme žít v luxusu. Miliarda Číňanů, miliarda Indů i několik posledních Křováků v Africe. Až toho dosáhneme, kam se vyšplhá hladina skleníkových plynů a globální teplota?

Před patnácti lety jsem slyšel na konferenci přednášku pro-

fesora Looniego Thompsona. Je to zajímavý chlapík, který v rámci výzkumu leze na nejméně přístupné ledovce na planetě, žije ve stanu a s podomácku zhotovenou aparaturou vrtá díry do ledu. Protože ledovce mají vrstevnatou strukturu, jistým způsobem se podobají letokruhům stromů. Každý rok napadne nová pokrývka sněhu, který se postupně udusá, změní v led a díky tomuto mechanismu jsou ledovce jakýsi archiv klimatické historie. Profesor Thompson byl jedním z prvních, kteří s vrty začali už v sedmdesátých letech. Do výšek pět tisíc metrů nad mořem jeho tým a aparaturu vozili šerpové s jaky. Dnes vrtá do ledu spousta lidí, je to velká věda. Ze síly vrstviček se dá usoudit, jak byla sezóna vlhká, historická teplota atmosféry se dá odvodit z obsahu izotopů kyslíku a vodíku. Led také uchová vegetační historii (obsahy pylů, části rostlin, mikroorganismy), funguje jako kalendář vulkanických výbuchů (vrstvy jsou kontaminované sopečným popílkem), atomových výbuchů (radioaktivní izotopy), emisí oxidů síry a hlavně obsahuje bublinky vzduchu, ze kterých dokážeme zjistit historický obsah skleníkových plynů v atmosféře

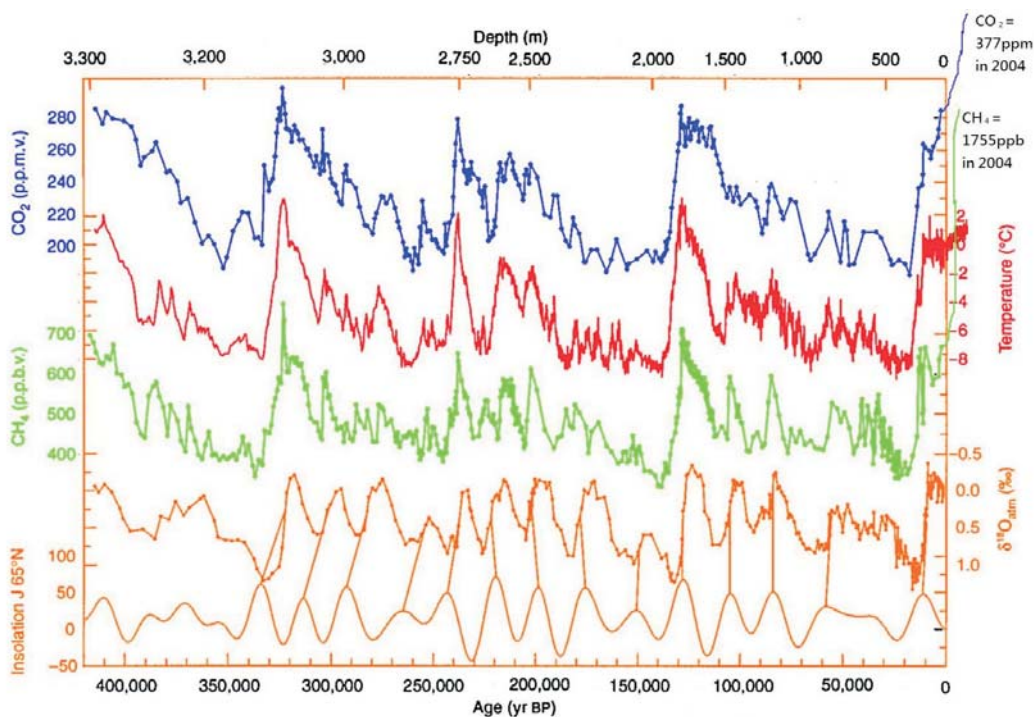
Z ledu se všechno vyčíst nedá, brání se chabě skeptici. Jak si můžeme být jisti, že bublinky metanu a CO_2 nedifundují mezi ledovými vrstvami? Co když část ledu roztála a my nevíme, že nám nějaká sekce archivu chybí? Jaký problém způsobí fakt, že led v ledovci pomalu teče? I když pedantsky spočítáte vrstvičky manuálně, je třeba začít odečítat od nějakého známého data. Kde ho vzít?

Tým Looniego Thompsona používá jako kalibrant izotop chloru ^{36}Cl vyprodukovaného nukleárními výbuchy v letech 1952–1958 (hlavně USA) a z let 1962–1963, kdy Rusové odpálili několik superbomb. Izotopy chloru jsou v příslušných

vrstvách ledu jasně detekovatelné. Pokud chcete zkaližovat vrstvy ledu i hlouběji do historie, pomůže prach ze sopek, jehož černé proužky jsou zachycené v ledu. Kromě sopky Krakatoa (1883) můžeme použít masivní vulkanické exploze, jejichž datum nám uchovala psaná historie.

V grafu, který jsem stáhl z www.antarcticglaciers.org, ukazují klimatologové korelaci mezi obsahem CO_2 a ostatními nálezy z ledového vrtu Vostok v Antarktidě. Časová osa je v letech od 0 BP (before present, před současností, čímž se v klimatologii myslí rok 1950) a časová osa vedoucí doleva klesá víc do minulosti. Graf ukazuje shora dolů data pro hladinu CO_2 (modrá linka), teplotu odvozenou z obsahu polotěžké vody v ledu (červená linka; voda obsahuje jeden atom deuteria D a druhý atom je vodík H, tedy HDO místo H_2O), hodnoty metanu (zelená) a poměr vody obsahující izotop kyslíku ^{18}O (oranžová), tedy obsah H_2^{18}O v ledu vztahený na normální průměrné hodnoty v oceánu (známé jako SMOW, Standard Mean Ocean Water, relativní hodnoty δ jsou uváděné v promile, ‰). Poslední graf je normalizovaný solární příkon na 65. stupni severní šířky vypočtený z Milankovičova cyklu, známý jako Insolation 65 N.

K pochopení grafu je nutné znát celou řadu detailů, třeba že ^{18}O a D jsou stabilní izotopy, které se nerozkládají, jejich průměrný obsah se na planetě nemění. Dál to, že oceán obsahuje 99,7 % H_2^{16}O molekul normální vody s bodem varu 100°C , 0,2 % molekul H_2^{18}O s těžkým kyslíkem, která vře při teplotě $100,15^\circ\text{C}$, a 0,03 % HD^{16}O , tedy polotěžké vody s bodem varu $100,7^\circ\text{C}$. Dál je třeba vědět, že výpar z oceánu obohacuje mraky o lehčí molekuly vody (vypařují se snadněji), zatímco sněhové srážky ve vysokých polohách přednostně ukládají do ledovců těžší verzi vody. Poslední klíčová informace je, že pod-

le pozorovatelného mechanismu obsah těžkých izotopů ^{18}O a D v ledu klesá s teplotou. Výsledek je, že změřené obsahy těžkých izotopů ve vrstvách ledovce umožňují zrekonstruovat historickou teplotu, což se nejčastěji dělá z obsahu deuteria (větší kontrast bodu varu k normální vodě), ale koreluje i s hodnotami $\delta^{18}\text{C}$ (‰).

Graf stažený z www.antarcticglaciers.org je zajímavý tím, že autoři přidali data z let 1951–2004. Ta už pocházejí z přímých měření, ne z ledu. Pokud se člověk dívá na graf a považuje nulu za současnost (třeba leden 2018, kdy tuhle kapitolu píšu), pak mu zřejmě bude připadat, že *oteplovači* fakt přehánějí. V roce „nula“ žádné extrémy CO_2 a teploty vidět nejsou. Je to matoucí, ale jednotky BP, beforepresent, používají geologové, klimatologové a radiouhlíková analýza z dobrých důvodů. Například proto, že občas svrchní vrstvy ledu nebo sedimentů chybí, takže nemohou začít od dnešního data. A radiokarbonová analýza po datu 1950 je rozhašená ne proto, že neumíme krátké periody času z rozpadu uhlíku měřit, ale hlavně proto, že jsme pokusnými atomovými výbuchy zasvinili atmosféru takovým množstvím exotických izotopů včetně ^{14}C , že to strčí do kapsy Fukušimu i Černobyl dohromady.

Při pohledu na graf si uvědomíte, že CO_2 hodnoty přilepené vpravo ke grafu končí rokem 2004. Dnes, v roce 2018, už vyšplhaly hladiny CO_2 a metanu o kus výš, pálení uhlíku pokračuje. Jak si informace z grafu vyložíte, záleží na vaší nátuře. Mnohé možná přesvědčí, aby se přidali na stranu *hysteriků*. Chce to nějakou radikální akci. Dřív, než se však připojíte k rypadlu v hnědouhelné pánvi v severních Čechách, si uvědomte, že tím globální oteplování nezastavíte. Účinek skleníkových plynů, které už v atmosféře jsou, nikam nezmizí. Přinejmenším oxid uhličitý tam bude sedět několik stovek let. Bude dál ohřívat planetu, i kdybychom se zítra uskrovnili a spalovali jen biomasu.

Další důvod ke skepsi je fakt, že většinu energie vyrobí a spotřebuje jedna miliarda lidí žijící v rozvinutém technologickém světě. K tomuto počtu se brzo připojí tři až čtyři miliardy lidí, kteří se budou chovat podobně, a množství spálených fosilních paliv vzroste v podobném poměru. Stane se to i přes zavážené větrné a solární elektrárny. Když dojdete v úvahách až sem, je těžké uvěřit tomu, že bychom dokázali naplnit Pařížskou dohodu. Ta předpokládá, že v roce 2050 bude produkce CO_2 zhruba na úrovni roku 2010 a do roku 2100 klesne produkce skleníkových plynů na nulu. Jinak řečeno, fosilní paliva totálně eliminujeme, odbouráme spalovací motory, tryskáče, ropné vrty, rafinerie v severních Čechách. To by znamenalo konec světa, jak ho známe dnes. Nebo přinejmenším konec Saudské Arábie, Ruska a Texasu.

Něco se samozřejmě dělat dá. Mohli bychom přestat dojíždět do práce a začít pracovat z domu. Mohli bychom omezit sprchování teplou vodou, na nákupy si koupit malý elektromobil a do Řecka na dovolenou chodit pěšky. Jenže to všechno je pořád málo. K udržení obyvatelných měst, k výrobě stavebních materiálů a k zachování produkce potravin potřebujeme energii, a tu zatím bez ropy v dostatečném množství získat neumíme. Občas zaslechneme něco o sekvestraci CO_2 z atmosfé-

ry, ale odborníci jsou skeptičtí už proto, že nacpat oxid uhličitý do podzemních vrtů vyžaduje obrovské množství energie, k její výrobě potřebujeme uhlík. Točíme se v kruhu. Nemá nakonec Václav Klaus pravdu? Nebude lepší přikládat do kotle a vyčkat, co to s planetou udělá? Třeba to nebude moc bolet. Budoucí technologie nám pomůžou situaci vyřešit levněji a účinněji, než když se s tím budeme trápit teď.

Přišel čas vyložit karty na stůl. Když už se bavíme na férovku, je třeba přiznat, že rozptýl předpovědi publikovaných IPCC je obrovský. Mezivládní panel vydává studie, které se drží dost při zemi a přiznávají, že nejistota odhadů je značná. Možná dokonce mají pravdu *nevěřící Tomášové*, kteří říkají, že odezva planety na skleníkové plyny bude slabší, než většina vědců tvrdí. Toho, že nás zaplaví oceán, se bát nemusíme, IPCC od začátku předvídá, že vzestup oceánů do roku 2100 bude někde mezi třiceti a sto centimetry. To je dost, ale rozhodně ne 120 metrů, jak vědcům podsouvají *zabedněnci* a jak problém zveličují *hysterici*. Možná máme víc času, než si myslíme. Můžeme si nařídít budík a jednu až dvě generace otálet. Probudíme se, až když nám změnu klimatu připomenou hurikány a sucha tak silně, že budeme muset reagovat. Politici budou mít jednodušší práci, podpora populace jim pomůže prosadit nepopulární kroky.

Tohle vypadá jako realističtější scénář vývoje než představa, že se dobrovolně uskočneme. Nevím, jak vás, ale mě tahle realita děsí. Proto jsem v samostudiu pokračoval dál a nahlédl do dat mnoha klimatických laboratoří (jsou volně dostupné na webu). Otázka zní: co je lepší? V rámci idealismu přiškrcovat růst, nebo hodit problém na hlavy budoucím generacím? Pokud máte rádi grafy v Excelu a vysvětlení plné technické hantýrky, můžete se těšit na příští kapitolu. Pro ostatní přidám hodnocení knihy Václava Klause *Zničí nás klima, nebo boj s klimatem?* Nakonec se dostanu i k Al Gorově filmu *Nepříjemná pravda*.

Martin Gilar

Odposlechnuto

V Rusku je tiskový mainstream státní, v západní Evropě stádní.

Tomáš Pojar, prorektor CEVRO Institutu

Mahmúd Abbás řekl, že „Židé si za holokaust mohou sami,“ to je v Evropě stále ještě nepřipustné, ale pro Araby a pro něho zvláště vlastně pokrok, ještě jeho diplomová práce pojednává o tom, že žádný holokaust neexistoval.

VJ

Průzkum ukázal, že co se týče genderové rovnováhy, nejlépe je na tom odvětví svářečství – na každého svářeče připadá průměrně jedna svářečka.

Prečo plače štvorročný syn odporcov očkovania?
Bežná kríza stredného veku.

ETA se rozpustila.

Co si počnu, mám od nich vysavač a mixér, co když budu potřebovat záruční opravu.

Časem s vědou - květen

o velkých činech vědy a techniky

Během výroby vína z hroznů se na dně kádí usazují mrtvé kvasinky a různé kvasné zbytky. Leží-li víno delší dobu v sudu, vylučuje se na stěnách surový vinný kámen. Z obou těchto látek získal roku 1770 švédský lékárník Carl Wilhelm Scheele kyselou látku, kterou nazval příhodně *kyselina vinná*.

Po čase se ukázalo, že kyseliny vinné jsou dvě, jedna „Scheeleova“ a druhá „Kestnerova“ podle továrníka, který ji po Scheeleho způsobu vyráběl ve velkém pro potravinářské účely. Tyto dvě chemicky i fyzikálně zcela stejné látky se lišily v jedné maličkosti. Na to náhodou přišli kolem roku 1823 francouzští fyzikové Jean-Baptiste Biot a Joseph Louis Gay-Lussac, když roztoky obou kyselin nechali procházet polarizované světlo: Zatímco Scheeleova kyselina stáčela rovinu polarizovaného světla doprava, ta Kestnerova nikoli! Po chvíli marného mudrování badatelé zamkli obě kyseliny vinné do skříně a zapomněli na ně.

Po nějakých dvaceti letech na zprávu o nich narazil bystrý student chemie Louis Pasteur. Na tajemnou optickou aktivitu vinných kyselin se vrhl hned po obhájení doktorátu v roce 1847.

Už napřesrok se u Biota ohlásil s tím, že odhalil tajemství kyseliny vinné.

„Scheeleova kyselina vinná odchyluje polarizované světlo doprava proto, že všechny její molekuly i krystaly z nich jsou pravotočivé. Zato Kestnerova kyselina je rovnou směsí krystalů pravo- i levotočivých, takže jejich optický účinek se ruší.“ A ukázal Biotovi dřevěné modely obou izomerů: Lišily se stejně jako předmět a jeho obraz v zrcadle nebo jako pravá a levá ruka.

Potom s Biotem vyštrachal jeho starou průmyslovou kyselinu, rozpustil ji ve vodě a nechal čerstvě vykrystalovat. (Měl štěstí, kyselina vinná je jednou z mála opticky aktivních sloučenin, které při krystalizaci tvoří samostatné krystaly obou forem.) Potom přímo před Biotovým očima vytáhl z kapsy lupu a pod ní krystalky přebíral pinzetou. Vzápětí obě hromádky zvlášť rozpustil a Biot se na polaroskopu osobně přesvědčil, že jeden roztok krouží rovinu polarizovaného světla po směru (stejně jako Scheeleho kyselina) a druhý proti směru hodinových ručiček!

Čtyřiasedmdesátiletý „zapadající“ učenec, oslněný přesvědčivostí pokusu, podal šestadvacetiletému, vědecky „vycházejícímu“ Pasteurovi ruku a pronesl pohnutě: „Přiměl jste mé staré srdce vědce, aby se ještě jednou rozbušilo!“

22. května 1848 Pasteur přednáší o svém objevu izomerie kyseliny vinné v pařížské Akademii věd.

Proč ale vznikají dvě kyseliny? Dají se nějak převést jedna v druhou?

Po pěti letech intenzivního výzkumu všech možných průmyslových kyselin vinných (kvůli jedné navštívil i Prahu) na to Pasteur kápl: Zahřeje-li se opticky aktivní kyselina vinná se zředěnými kyselinami nebo zásadami nad 185 °C, změní se v kyselinu neaktivní (pro odlišení se jí začalo říkat hroznová), což se stávalo při její průmyslové výrobě.

A naopak, pokud se k opticky neaktivní kyselině hroznové přidají vhodné mikroorganismy (zde plíseň *Penicillium glaucum*), vyvedí z ní pravotočivý izomer a levotočivého si ani nevšimnou. Tohle si Pasteur dal dohromady s už známým faktem, že jiné mikroorganismy, konkrétně vinné kvasinky, zase produkují vinnou kyselinu výhradně pravotočivou, a usoudil, že život upřednostňuje molekuly pouze jedné konfigurace. Dokonce už tehdy v 50. letech 19. století vyslovil přesvědčení, že „dobře patrnou linií, podle níž lze v současné době rozlišit chemii mrtvé hmoty a chemii živé hmoty“ je právě správná prostorová orientace zúčastněných aktivních molekul.

Pro vlastnost charakterizovanou zrcadlově opačným prostorovým uspořádáním molekul pak navrhl termín *chiralita*, asi proto, že chirální molekuly se k sobě mají jako pravá a levá ruka a *cheir* je řecky „ruka“. (Podmínkou chiraloty, tedy i optické aktivity je, že molekula musí obsahovat takzvaný *asymetrický uhlík*, atom uhlíku vázaný se čtyřmi různými skupinami. Pokud je v molekule takových uhlíků víc, jejich optické účinky se skládají.)

Pasteur se potom dal na mikrobiologii, ale jiní potvrdili, že živá příroda skutečně je z hloubi své molekulární struktury asymetrická. Všechny základní strukturní i funkční látky života jsou chirální, přičemž v procesech života se vždy uplatňuje pouze jeden ze dvou možných *optických antipodů*, zatímco ten druhý je pro život nepotřebný. A tak veškeré aminokyseliny (tudiž i bílkoviny) jsou v organismech levotočivé, zatímco naše DNA nebo sacharidy jsou naopak pravotočivé. Pokud by se tedy nějaký kosmický trosečník ocitl na planetě s chirálním „antiživotem“, čekal by ho osud ne nepodobný Tantalovu: Obklopen dostatkem plodů a zvěře, umřel by de facto hladu, poněvadž bílkoviny utvořené z pravotočivých aminokyselin by jeho tělo možná vyvrhlo, možná natrávilo, ale rozhodně z nich nezískalo naprosto žádné živiny ke stavbě tkání. Hezky to říká Carrollova Alenka své kočce: „Jápak by se ti líbilo žít v domě za zrcadlem? Nevím, zdali by ti tam dávali mlíčko. Ale je také možné, že mléko ze světa za zrcadlem se nehodí k pití!“

František Houdek

Svět v láhvi

Třeštění letitého popularizátora 75

Chemická syntéza organických molekul se začala oficiálně rozvíjet od roku 1828, kdy německý chemik Friedrich Wöhler náhodou syntetizoval močovinu, látku tehdy považovanou za organickou. (Už předtím Wöhler syntetizoval kyselinu šřavelovou, avšak považoval ji za anorganickou. V tom, co je a co není anorganická nebo organická sloučenina, tehdy – a vlastně ještě dlouho potom – panoval zmatek. Dnes jsou za organické sloučeniny považovány ty, které obsahují uhlík.)

Pokud ale byly sloučeniny chirální (viz předchozí *Časovědu*), dosavadní chemická syntéza urodila jejich *racemickou směs*, tedy stejná množství obou optických antipodů (říká se jim také *enantiomery*). Většinou to bylo jedno; problém nastal jen tehdy, když každý izomer vykazoval jinou biologickou účinnost nebo dokonce když jeden organismu prospíval a druhý škodil. Klasickým a svou strašlivostí nezapomenutelným příkladem byla sloučenina zvaná thalidomid. Ta se před šedesáti lety prodávala pod názvem Contergan jako lék proti těhotenské ranní nevolnosti. Molekula thalidomidu existuje ve dvou zrcadlových variantách, obsažených v léku ve stejném množství, neboť výrobce je nedokázal (a zprvu ani neměl důvod) oddělit. Právotočivá forma léčila. Ta levá, jak ukázal čas, působila děsivé deformity plodů.

V době, kdy lidé ve světě oplakávali thalidomidové děti, se americký chemik William Knowles pokoušel v soukromé výzkumné laboratoři v St. Louis připravit sloučeninu nadějnou pro léčbu degenerativních mozkových chorob, například Parkinsonovy nemoci. Syntéza katalyzovaná práškovým rhodium spočívala v hydrogenaci výchozí molekuly, původně rovinné, která se ale po přijetí dvou atomů vodíku rozprostřela do prostoru a stala se chirální. Vznikaly dva statisticky rovnocenné optické antipody, přičemž jeden měl žádoucí účinky a druhý byl jedovatý. A tady Knowlese osvitil svatý Albert, patron fyziků a chemiků: Co zakomponovat atom rhodia do molekuly takového tvaru, aby výchozí molekule – až se k ní přiblíží kvůli katalýze – nechala v okolním prostoru místo jen pro vznik toho správného stereoizomeru?

To byla úžasná idea a neméně báječné bylo, že ji Knowles dokázal naplnit. Tak se v roce 1968 zrodily *asymetrické syntézy* umožňující získat pouze jeden zvolený antipod.

William Knowles, otec *chirální katalýzy*, dostal v roce 2001 Nobelovu cenu. (Lék, který tehdy syntetizoval, je levo-dihydroxyfenylalanin neboli L-DOPA. Na parkinsoniky účinkoval, jak napsal neurolog a spisovatel Oliver Sacks, způsobem, "který si nikdo předtím neuměl představit".)

Pokud to tedy shrneme: Před 190 lety Friedrich Wöhler syntetizoval formálně první organickou sloučeninu, močovinu. Před 170 lety Louis Pasteur objevil vpravdě životní význam

prostorového uspořádání molekul a první takovou molekulu, (+)-kyselinu vinnou, dokázal cíleně připravit, byť pouze za pomoci mikroorganismů. Nu a před lety padesáti William Knowles uvařil první enantiomer v tom správném prostorovém uspořádání (L-DOPA). Jinak řečeno, za Wöhlera povstala biochemie jako věda takřkajíc plošná, s molekulami coby rovinnými obrazy. Pasteur a Knowles ji rozvinuli do prostoru a z molekul udělali tělesa. Pokud bychom měli v myšlenkách

pokračovat dál, pak příštím stupněm by měla být biochemie 4D operující s molekulami jako čtyř- nebo i vícerozměrnými útvary, z nichž přímo vnímáme jen trojrozměrné "odlesky" či "průměty", něco jako pověstné stíny na stěně platonské jeskyně. Model čtyřrozměrného života vymysleli za druhé světové války dva významní brněňští vědci, matematik Otakar Borůvka a biolog Ferdinand Herčík. Jakkoli to vypadá šíleně, otevírá se tím široké pole k úvahám...

Prostor více než trojrozměrný si neumíme fyzicky představit, nejsme na to smyslově ani mentálně vybaveni, poněvadž jsme to nikdy k životu nepotřebovali. Teoretičtí fyzikové s ním ale dokážou všelijak operovat a jejich teorie strun, pokoušející se sjednotit teorii relativity s kvantovou teorií, počítá s prostory až desetirozměrnými (plus jeden navíc pro čas). Aby jejich kalkulace nejen matematicky seděly, ale dávaly i jakýs fyzikální smysl, musí být ony strunky nepředstavitelně malé a energetické,

na úrovni Planckovy délky (10^{-35} metru) a Planckovy energie (10^{28} elektronvoltů). Sám pro sebe si Planckovy jednotky dětsky názorně představuji jako uzoulinké hrdlo lahve, uvnitř které se nachází 3D nebo v čase 4D vesmír, hostitel naší bědné existence. Pokud bychom se v hypotetickém supersrážecí částic dostali rozměrově/energeticky na Planckovy hodnoty, protlačili bychom se hrdlem ven do vícerozměrného multiverza, možná dokonce až do nejobecnějšího Univerza, které je nositelem komplexní, takřkajíc úplné reality. (To všechno ovšem jenom ve výpočtech, takový vesmír všech vesmírů by byl pro nás fyzicky absolutně nedosažitelný.) Z multiverza do naší láhve prosakuje pouze gravitace, kterou my tady – jak to navrhuje jedna z hypotéz – považujeme za projev skryté hmoty vesmíru. Vida, tak jsme dnes od chemické syntézy dotřeštěli až ke skrytým dimenzím světů!

František Houdek

Odposlechnuto

Právo na nicnedělání nesmí mít pouze bohatí, nýbrž také chudí.

řecký ministr financí Varoufakis

Promiňte, ale ten váš kufr poněkud překáží.
To je zavazadlo.

DOGMA

DEADPOOL 2 – je pro mne výrazně lepší než jednička. U té jsem se v neakčních pasážích nudil, u dvojky rovněž, ale jelikož neakční sekvence jsou tu asi dvě krátké, nestihl jsem ani zívnout. Deadpool sice stále slyne trapnými fóry, takže líto by ho bylo pouze matce Tereze, a finále je tak předvídatelné, že těžko najdete předvídatelnější, ale naštěstí jsou tu i nějaké solidní vtipy a útok na konvoj a jeden klasický superpadouch. Suma sumárum, i nepříteli jedničky dokáže dvojka uchlácholit, co teprve ti, kterým se první film líbil...?! **Filip Gotfrid**

Odposlechnuto

Před 50 lety studenti na Západě zápolili se skutečně konzervativními establishmenty. S de Gaullovým ve Francii, Johnsonovým v USA (ač demokrat, vedl válku ve Vietnamu), Kiesingerovým ve Spolkové republice (jediný kancléř se skvrnou bývalého člena NSDAP). Pokrokoví studenti měli své skutečné protivníky. Dnes už je nemají, neboť establishmenty univerzit stojí za nimi, a tak si protivníky vytvářejí sami. Loni v Berkeley demonstrativně pálili transparent „svoboda slova“. Ta – coby možný nástroj šíření nenávisti – je jim nepřítelem.

Heslo Paříže z května 1968 znělo „všechnu moc imaginaci“ a mířilo k polemice, střetům, debatě. Dnešní heslo zní „všechnu moc konformitě“ a míří k potlačení polemiky, střetů, debaty. Jak už loni psal Nicolas Kristof v New York Times: Voltairův model „nesouhlasím s tím, co říkáte, ale budu hájit vaše právo to říkat“ je vytěšňován stylem „nesouhlasím s tím, co říkáte, tak držte hubu“. Nabízí se vlastně jen jedna otázka: proč se těm radikálům říká liberálové?

Zbyněk Petráček / LN

Ono se zavedlo v devatenáctém století, že se umění pozná podle míry skandálu uměním vyvolaného. Zavedlo se, že míra skandálu je úměrná míře uměleckosti. Ona je to ale blbost. Pan Frlić svou performancí je provokativní asi tak, jako kdyby na

jevišti předvedl Lenina coby zrzavého syfilitika s vraženými sklony. Toto není protest, to je trapné souznění s mainstreamovým míněním. Mainstreamové mínění nám káže, že naše násilí je rovno vašemu násilí. Pan Frlić se pachtivě přichomejtně a nechá muslimku opíchat Ježíšem Kristem. Zaslouží pochvalu za extrémní polohu umění, jak to klasifikuje Martin Glaser, ředitel Národního divadla Brno. To ale není extrémní polohu umění. To je extrémní konformismus převládající ideologii.

Kdyby chtěl být pan Frlić rebel a chtěl by jít proti proudu a chtěl by provokovat a utkat se s cenzurou, ať se kupříkladu utká s homo-bisexualní lobby. Ať hodí výzvu genderovému terorismu. Ať se postaví ekoteroristům. To by byl akt odvahy. Jsme ve světě přituhující cenzury, ve světě, kdy je svoboda projevu omezována, kdy mocní tohoto světa vymýšlejí nejrůznější kličky, jak zardousit nová svobodná média. Prostoru k protestu je dost. Pan Oliver Frlić se vydal vyšlapanou cestou vstřícnosti potlesku, protože ví, že toto se nosí, toto se chce, toto je podporováno. **Ondřej Neff**

Říkal takřka sedmdesátiletý soused z naší brněnské ulice: Pane doktore, já se v těch protestech přestávám orientovat. Jestliže se zabarikádují veřejnoprávní redaktoři na Kavkách, tak je to prý v pořádku. Když anarcho-aktivisté protiprávně obsadí Kliniku, tak je to podle intelektuálů správné, stejně tak když se házejí vejce na prezidenta. A když vlezou pár lidí na brněnské jeviště, je to špatně a prý se blíží nástup fašismu.

Petr Kolman

„Vladimíre Vladimiroviči, v kostele jsou rozbitá okna a zmizely všechny ikony.“

„Zkuste kostel otevřít a zase zavřít, Ivane Ivanoviči.“

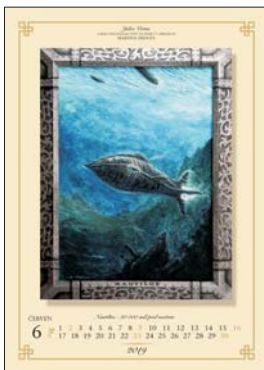
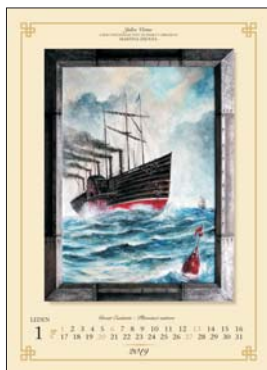
Víte, že jediná hlava státu na světě, která mluví plynule česky, je kambodžský král?

Misionářovy obavy

Co když tihle hoši snědí rozhodnou se, že mě snědí?!

M. W. Nawrath

Vernovský kalendář Martina Zhoufa

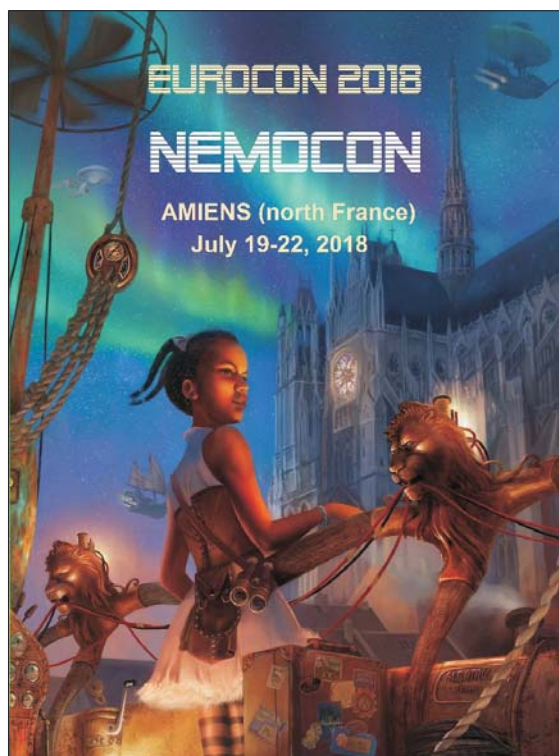
ČS FANDOM

GAMECON 2018

GameCon

Pardubice už dávno nejsou jenom centrem hokeje, perníku a koní. V tomhle městě se totiž už několik let pořádá také velký festival nepočítačových her Gamecon. A protože se léto kvapem blíží, pomalu klepe na dveře i další ročník téhle akce s téměř 25letou tradicí. A co si její organizátoři přichystali tentokrát? Na účastníky čekají stovky deskových her, velké množství rpg, originální komorní larpů nebo třeba monumentální wargamingové bitvy (naučíme vás dokonce barvit figurky!). Nebo snad budete chtít vyrazit ven? V takovém případě se můžete těšit na spoustu akčních her, šifrovaček a užitečných workshopů, které vás zavedou do parků a okolních ulic města. To všechno tentokrát ve westernovém stylu. Takže popadněte klobouky a rezervujte si termín. 19. – 22. července vás budeme čekat v areálu DDM a kulturního domu na Dukle, kam se dá pohodlně dojet autem nebo busem z pardubického vlakového nádraží. Více na gamecon.cz.

POZOR!!! REGISTRACE JIŽ OD 15.5.!!!

Jan Kantůrek říkal Oook!

Vzpomínkový a benefiční večer na počest překladatele a hlavně našeho kamaráda Honzy Kantůrky proběhne v Divadle v Dlouhé 17. června v 18 hodin. Zeměplocha, Barbar Conan, Hellboy a desítky dalších titulů, z toho už se dá sestavit slušný program na ohlednutí za výjimečným člověkem, jakým Jan Kantůrek byl. Jako obvykle slibujeme tisíc slonů a určitě uvidíte ukázky ze Soudných sester a Maškarády, Honzu Kantůrku jako Knihovníka a mnohé další efekty.

Celý výtěžek z představení obdrží vnoučata Jana Kantůrky. Benefiční ceny vstupenek: 999 Kč, 499 Kč a 199 Kč.

Klub Julese Vernea

NON FICTION

Jan Kašpar

Sojuz na vlastní kůži

Studentské lapálie od Leningradu po Bajkal

Třídni srazy, nezáleží na tom, zda po pěti či čtyřiceti letech, by se daly použít jako pracovní definice pekla. Ale občas i z nich může vzejít něco dobrého. Znam dokonce jeden doložitelný příklad, to když mi spolužák ze střední školy řekl, že by chtěl vydat své vzpomínky na studium v Leningradu.

Chvilku jsem mu to dokonce rozmlouval, podobnou knihu vydal nedávno Zdeněk Jarchovský (*Deník udavače*), ale to Honza věděl, dokonce se s autorem v Rusku setkal. Oba se tam vedle studia, tedy spíš po něm, věnovali muzicírování a právě Deník udavače jej inspiroval k sepsání vlastních vzpomínek na roky 1975 až 1980 v Leningradě, dnešním Sankt Petěrburgu, v tehdejší Sovětské svazu.

A to vše v době normalizace, kdy oficiální názory byly nějaké a skutečnost odlišná. Drsné klima severní polární noci a spousta dobrodružných, smutných i humorných příhod po dobu pětiletého vysokoškolského studia vyvrcholí autorovou cestou na Sibiř a Ťan-šan „načerno“, bez „bumáčky“. Kniha přináší velice svěží a neotřelý pohled na všední i sváteční dny v „Sojuzu“ a množství detailů dodává autorovu vyprávění prostor a bohatost. Subjektivní i objektivní pasáže popisu svých zážitků a zkušeností se mu daří skloubit do poutavého textu, který je navíc kořeněný vtipem. Přínosem je také to, že povětšinou nechává na samotném čtenáři, aby si vytvořil o někdejší době a prostředí svůj názor na zemi, kde ještě v roce 1975 byl před každým tunelem a mostem okop s kulometem na ochranu před záškodníky či nepřátelským výsadem.

Nová vlna, Praha 2018, vázaná s přebalem, 184 stran, 239 Kč

